Socialutskottets betänkande 1985/86:12

om anslag till arbetsmiljö m. m. (prop. 1985/86:100 bil. 12 delvis)

SoU
1985/86:12

I betänkandet behandlas regeringens förslag i proposition 1985/86:100 bil. 12 (arbetsmarknadsdepartementet) såvitt avser avsnitt C. Arbetslivsfrågor punkterna C 1 och C 2. Förslagen under punkterna C 3–C 6 i propositionen behandlas av arbetsmarknadsutskottet i betänkande AU 1985/86:11.

Sammanfattning

Utskottet tillstyrker i betänkandet regeringens förslag till medelanvisningar för arbetarskyddsverket (arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen). Utskottet tillstyrker även den föreslagna treårsbudgeten för verket, viss finansiering genom fonden för arbetsmiljöförbättringar m. m.

Utskottet behandlar vidare ett antal motionsyrkanden (s, m, fp, c och vpk) om olika insatser på arbetsmiljöns område. Samtliga motionsyrkanden avstyrks.

Vpk-ledamoten har ensam avgett 12 reservationer till förmån för olika motionsförslag (vpk, s, c) samt två särskilda yttranden. Vpk-ledamoten och fp-ledamöterna har reserverat sig gemensamt till förmån för tre motionsförslag (s, s+fp, s+m+fp+c+vpk) om arbetstagares rätt till en rökfri arbetsmiljö. Fp-ledamöterna har också reserverat sig till förmån för två motionsförslag (fp) om arbetsmiljöåtgärder för skolelever. C-ledamöterna har avgett tre reservationer; beträffande upphandling av bildskärmsterminaler, yrkesinspektionens arbete samt hybrid-DNA-delegationens ansvarsområde.

TIONDE HUVUDTITELN

Proposition 1985/86:100 bil. 12

Regeringen har under avsnitt C punkterna C 1 och C 2 (s. 122–131) föreslagit riksdagen

(C 1) 1. att godkänna den av departementschefen föreslagna treårsbudgeten för arbetarskyddsverket,

2. till Arbetsmiljö – Tillsyn av forskning för budgetåret 1986/87 anvisa ett förslagsanslag av 298 755 000 kr.,

(C 2) 1. att godkänna den av departementschefen föreslagna överföringen under en fyraårsperiod om sammanlagt 1 000 000 kr. från fonden för arbetsmiljöförbättringar till statens inkomstbudget,

1 *Riksdagen 1985/86. 12 saml. Nr 12*

Rättelse: S. 2, rad 2 Står: 3 000 000 kr. Rättat till: 3 180 000 kr.

2. att till Arbetarskyddsstyrelsen: Anskaffning av vetenskaplig apparatur för budgetåret 1986/87 anvisa ett reservationsanslag av 3 180 000 kr.

Motioner

I motion 1985/86:So701 av Kurt Ove Johansson (s) och Lars-Erik Lövdén (s) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående reformering av arbetsmiljölagen och arbetsmiljöförordningen.

I motion 1985/86:So702 av Lars-Ove Hagberg m. fl. (vpk) föreslås

1. att riksdagen hos regeringen begär att en kommission mot belastningsskador och förslitningsskador tillsätts och ett samlat program mot sådana skador föreläggs riksdagen,
2. att riksdagen uttalar att forskning om och åtgärder mot belastningssjukdomar fortsätter att prioriteras i arbetsmiljöarbetet,
3. att riksdagen hemställer hos regeringen om förslag om att skyddsombud och lokala fackföreningar bör ges utvidgad rätt att stoppa arbeten som misstänks utsätta den arbetande för belastnings- och förslitningsskador.

I motion 1985/86:So703 av Lars-Ove Hagberg m. fl. (vpk) föreslås att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag som innebär att de fackliga representanterna i såväl arbetarskyddsverkets styrelse som yrkesinspektionsnämnderna får majoritet.

I motion 1985/86:So704 av Lars-Ove Hagberg m. fl. (vpk) föreslås

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att en datamiljökommission bör tillsättas för att övervaka riskerna med den snabbt tilltagande datoriseringen och ge förslag till riktlinjer för en bra arbetsmiljö där datorer, bildskärmar och ny teknik används,
2. att riksdagen hemställer hos regeringen om förslag som innebär att kvinnor som planerar graviditet eller är gravida får lagstadgad rätt till omplacering eller ledighet med bibehållen lön vid misstänkt risk för fosterskada i arbetsmiljön.

I motion 1985/86:So705 av Hans Rosengren (s) föreslås att riksdagen hos regeringen begär åtgärder så att en försöksverksamhet med rehabiliteringssamverkan, i enlighet med vad som föreslås i motionen, kan inledas.

I motion 1985/86:So706 av Lars Svensson (s) och Evert Hedberg (s) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att lokalkontor för yrkesinspektionen inrättas i Halmstad när resurserna medger.

I motion 1985/86:So707 av Owe Andréasson m. fl. (s, m, fp) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om lokalisering av yrkesinspektionens distriktskontor eller lokalkontor till Falkenbergs kommun.

I motion 1985/86:So708 av Lennart Nilsson m. fl. (s) hemställs att riksdagen hos regeringen anhåller om en översyn av gällande lagstiftning rörande arbetarskyddsansvar i syfte att komplettera lagstiftningen så att den ålägger projektörer/konstruktörer arbetsmiljöansvar.

I motion 1985/86:So709 av Britta Hammarbacken (c) och Karin Israelsson (c) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i motionen rörande utvidgat ansvarsområde för delegationen för hybrid-DNA-frågor till att även omfatta mikrobiologi, bioteknik och genteknik.

I motion 1985/86:So710 av Barbro Evermo m. fl. (s) hemställs att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag till reglering i arbetsmiljölagen av skyddsförhållandena på i motionen angivna gemensamma arbetsställen.

I motion 1985/86:So711 av Viola Claesson (vpk) och Lars-Ove Hagberg (vpk) hemställs att riksdagen hos regeringen hemställer om att omedelbara åtgärder vidtas för att sänka gränsvärdet för etylenoxid till noll.

I motion 1985/86:So712 av Rosa Östh (c) och Bengt Kindbom (c) hemställs

1. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om upphandling av bildskärmsterminaler,

2. att riksdagen beslutar att begära att regeringen snarast föreslår ökade forskningsinsatser angående riskerna med arbete vid bildskärmsterminaler,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i övrigt anförts om inriktningen av arbetsmiljöarbetet.

I motion 1985/86:So713 av Margareta Winberg m. fl. (s, m, fp, c, vpk) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om uppdrag åt arbetarskyddsstyrelsen beträffande föreskrifter om arbetstagares rätt till rökfri arbetsmiljö samt om att dessa föreskrifters efterlevnad blir föremål för tillsyn av yrkesinspektionen.

I motion 1985/86:So714 av Lars Werner m. fl. (vpk) hemställs

1. att riksdagen hemställer hos regeringen om en redovisning inför höstriksdagen 1986 av asbestkommissionens slutsatser,

2. att riksdagen hemställer hos regeringen om redovisning av dispenser för användandet av asbest enligt vad som anförs i motionen,

3. att riksdagen beslutar att gränsvärdet för asbest skall sättas till noll,

4. att riksdagen hemställer hos regeringen om en finansieringsplan för sanering av asbest enligt vad som anförs i motionen,

5. att riksdagen uttalar att nödvändiga arbetsmiljöåtgärder ej får förhindras av påtryckningar med hänvisning till frihandel.

I motion 1985/86:So715 av Lars Werner m. fl. (vpk) hemställs att riksdagen hos regeringen begär att en undersökning av bensinstationspersonalens arbetsmiljö och hälsotillstånd genomförs.

Motivering till motionsyrkandet finns i motion 1985/86:Jo774.

I motion 1985/86:So716 av Gunnel Jonäng (c) hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär åtgärder för att kartlägga kvinnors arbetsmiljö inom olika tunga arbeten,

2. att riksdagen hos regeringen begär fortsatt forskning kring kvinnors arbetsmiljö, inte minst med hänsyn till förändrade rutiner,

3. att riksdagen hos regeringen begär fortsatt forskning kring bildskärmsarbete,

4. att riksdagen hos regeringen begär fortsatt forskning kring 1990-talets nya bildskärmar,

5. att riksdagen hos regeringen begär provning av och varudeklaration på bildskärmar med angivande av strålning, arbetsmiljörisker etc.

6. att riksdagen hos regeringen begär att skydd för dem som arbetar vid bildskärmar utarbetas.

I motion 1985/86:So717 av Maria Leissner (fp) hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om elevskyddsombud.

I motion 1985/86:So426 av Daniel Tarschys m. fl. (fp) hemställs, såvitt här är i fråga (yrkande 1),

1. att riksdagen hos regeringen begär att åtgärder vidtas i syfte att begränsa arbetsmiljörisker för landets skolelever.

I motion 1985/86:So455 av Kurt Ove Johansson (s) hemställs, såvitt här är i fråga (del av yrkandet), att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående förbud mot rökning i offentliga lokaler och på arbetsplatser.

Övrig del av yrkandet behandlas i betänkande SoU 1985/86:14.

I motion 1985/86:So478 av Margareta Andrén (fp) och andre vice talman Karl Erik Eriksson (fp) hemställs, såvitt här är i fråga (yrkande 3),

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande arbetstagares rätt till rökfria arbetsmiljöer.

Yrkandena 2, 4 och 5 behandlas i betänkande SoU 1985/86:14, yrkandena 1 och 6 av andra utskott.

Utskottet

Arbetarskyddets organisation m. m.

Arbetsmiljölagen (1977:1160) som trädde i kraft den 1 juli 1978 är en ramlag och innehåller allmänna bestämmelser om utformningen av arbetsmiljön i vidsträckt bemärkelse. Bland föreskrifterna märks bestämmelser om arbetsmiljöns beskaffenhet, arbetsgivarens och arbetstagarens skyldigheter att samverka i arbetsmiljöhänseende samt utnyttjande av minderåriga i arbetslivet. Vidare finns bestämmelser om tillsyn och ansvar. I jämförelse med tidigare lagstiftning på området har lagens tillämpningsområde utvidgats till att omfatta bl. a. familjejordbruk och ensamföretagare. Det närmare innehållet i lagens rambestämmelser fastställs i stor utsträckning genom de föreskrifter som arbetarskyddsstyrelsen utfärdar med tillämpning av 18 § arbetsmiljöförordningen (1977:1166). Av årets budgetproposition framgår att styrelsen under år 1986 med några undantag kommer att ha slutfört omarbetningen av äldre anvisningar och meddelanden från tiden före arbetsmiljölagens ikraftträdande till föreskrifter enligt arbetsmiljölagen.

Tillsynsmyndigheter för arbetarskyddet är arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen, som tillsammans kallas arbetarskyddsverket. Arbetarskyddsstyrelsen utövar den centrala tillsynen enligt arbetsmiljölagen och

anslutande lagar och föreskrifter, medan yrkesinspektionen är en fältorganisation som under styrelsen utövar tillsyn i närmare kontakt med arbetsplatserna. Dessa myndigheters uppgifter omfattar även tillsyn enligt viss angränsande lagstiftning, främst arbetstidslagstiftningen och lagstiftningen om miljö- och hälsofarliga varor. Stor vikt fästs vid att arbetarskyddsorganen har goda kontakter och möjligheter till samverkan med arbetslivets företrädare. Sålunda ingår sedan år 1972 representanter för arbetsmarknadens parter som ledamöter i verksstyrelsen.

I yrkesinspektionens tillsynsuppgifter ingår en rad olika moment. I stor utsträckning sker tillsynen genom att yrkesinspektionens tjänstemän gör besök på arbetsplatserna. Besöken kan ske som ett led i en systematisk genomgång av företag inom viss bransch eller med inriktning på vissa arbetsmiljöproblem oavsett i vilka branscher de uppträder. Vid behov skall inspektionen ge anvisningar om åtgärder som fordras för att avhjälpa brister. Det finns också möjligheter att gripa in genom föreläggande, förbud eller andra tvångsåtgärder enligt 7 kap. i arbetsmiljölagen. Inspektionen skall bl. a. verka för att skyddsombud och skyddskommittéer tillsätts och för att dessa fungerar enligt det mönster som numera skall gälla. Yrkesinspektionen är uppdelad på 19 distrikt. Varje distrikt har fr. o. m. 1974 en yrkesinspektionsnämnd med beslutsfunktioner. Genom inrättande av nämnderna har arbetsmarknadsparterna fått möjlighet att utöva ett direkt inflytande på yrkesinspektionens verksamhet. Yrkesinspektionen kommer att få vissa nya arbetsuppgifter med anledning av att riksdagen hösten 1985 beslutade att föra över tillsynen av vissa mindre arbetsställen från kommunerna till yrkesinspektionen fr. o. m. den 1 januari 1987 (prop. 1985/86:40, SoU 6).

I detta sammanhang bör vidare nämnas att frågor rörande det lokala arbetarskyddet behandlats i avtal mellan arbetsmarknadens parter. Exempelvis tecknade SAF, LO och PTK år 1976 ett centralt arbetsmiljöavtal med utvidgade befogenheter för skyddsombuden och framför allt för skyddskommittéerna, i vilka arbetstagarna fick majoritet. Skyddskommittén skall enligt avtalet vara ett centralt organ i företaget, där alla frågor som gäller arbetsmiljö skall handläggas. Skyddsombudens och skyddskommittéernas rättigheter har lagfästs i arbetsmiljölagen. Till skyddskommitténs uppgifter hör att vara huvudman för företagshälsovården och att verka för att arbetsanpassnings- och rehabiliteringsverksamhet bedrivs på arbetsstället.

Riksdagen antog våren 1985 nya riktlinjer och ett nytt ersättningssystem för företagshälsovården. De nya bestämmelserna trädde i kraft den 1 januari 1986.

En rökfri arbetsmiljö

I tre motioner tas upp frågan om arbetstagares rätt till en rökfri arbetsmiljö. I *motion 1985/86:So455 av Kurt Ove Johansson (s) (delvis)* hemställs att regeringen ges till känna vad som i motionen anförts angående förbud mot rökning på arbetsplatser. För att framför allt förhindra att människor mot sin vilja utsätts för passiv rökning och därmed löper risk att få cancer måste riksdagen, enligt motionären, medverka till en lagstiftning om förbud mot rökning på arbetsplatser inomhus. I en motion med samma syfte av

Margareta Andrén (fp) och Karl Erik Eriksson (fp), 1985/86:So478 (yrkande 3), hänvisas till en dom som nyligen avkunnats av försäkringsöverdomstolen, enligt vilken skador av passiv rökning på arbetsplatsen under vissa betingelser var att anse som arbetsskador. Domen måste enligt motionärerna leda till nya och förstärkta åtgärder när det gäller den passiva rökningen. De påpekar att arbetarskyddsstyrelsen inte har utfärdat några tillämpningsföreskrifter som gäller passiv rökning i arbetsmiljön.

I *motion 1985/86:So713 av Margareta Winberg m. fl. (s, m, fp, c, vpk),* slutligen, hemställs att regeringen ges till känna vad som i motionen anförts om uppdrag åt arbetarskyddsstyrelsen beträffande föreskrifter om arbetstagares rätt till rökfri arbetsmiljö samt om att dessa föreskrifters efterlevnad blir föremål för tillsyn av yrkesinspektionen. Enligt motionärerna är frågan om tobaksrökning undantagen från arbetsmiljölagens tillämpningsområde. Lagen bör därför ändras eller också bör regeringen ge arbetarskyddsstyrelsen i uppdrag att utfärda lagligt bindande föreskrifter som i tillämpliga avsnitt hämtar sitt innehåll från nu gällande allmänna råd (AFS 1983:10) om begränsning av tobaksrökning.

Sedan mitten av 1960-talet har sambandet mellan tobaksrökning och ohälsa dokumenterats genom ett stort antal vetenskapliga arbeten. WHO slog fast redan för tio år sedan att ingen annan enskild förebyggande hälsoåtgärd skulle kunna bidra mer till ökad hälsa i i-länderna än en minskning av tobaksbruket. Antalet dödsfall i Sverige där rökning är en starkt bidragande orsak har uppskattats till mellan 7 000 och 13 000 per år. Cancerkommitténs uppskattningar ger vid handen att ca en fjärdedel av all cancer bland män och ca 7 % av cancer bland kvinnor har tobaksrökning som orsaksfaktor (SOU 1984:67 s. 156).

Många ämnen i arbetslivet kan öka risken för uppkomst av cancer. Rökningen samverkar ofta med sådana ämnen till en förstärkt effekt, särskilt då de organ som påverkas är desamma, t. ex. luftvägar eller lungor. Sålunda anses rökande asbestarbetare löpa ca tjugo gånger högre risk att få lungcancer än icke rökande asbestarbetare. Andra luftföroreningar som drabbar rökande arbetare hårdare är arsenik i smältverk och radondöttrar i gruvor.

Under senare tid har riskerna med s. k. passiv rökning uppmärksammats alltmer. Rökaren själv inandas endast en mindre del av tobaksröken. I stället hamnar rökpartiklar och gaser till största delen i omgivningsluften och påverkar samtliga personer som vistas där. Frågan om cancerrisker vid direkt exposition genom passiv rökning har studerats epidemiologiskt beträffande lungcancer. I en nyligen avslutad undersökning av laborator Göran Pershagen vid statens miljömedicinska laboratorium, SML, vilken presenterades på läkarstämman år 1985, befanns ickerökande hustrur till rökande män ha en risk för lungcancer som var förhöjd med en faktor 2,5 (dvs. nära tredubblad risk).

Försäkringsöverdomstolen meddelade den 28 november 1985 en dom enligt vilken ersättning för arbetsskada (lungcancer) utdömdes till en arbetstagare som utsatts för passiv rökning i sin arbetsmiljö. Domen innebär i och för sig inte att domstolen funnit det vetenskapligt bevisat att passiv rökning ger lungcancer. I mål om ersättning enligt lagen om arbetsskadeför-

säkring krävs nämligen inte något vetenskapligt belagt samband mellan orsak och skada. Orsakssamband skall anses föreligga om inte betydligt starkare skäl talar mot det. [2 kap. 2 § lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring.]

Förarbetena till arbetsmiljölagen (prop. 1976/77:149, SoU 1977/78:1) berör två problem förknippade med tobaksrökning. Det ena är att rökning i kombination med vissa ämnen kan innebära särskilda risker för rökaren. Enligt propositionen bör arbetsmiljölagstiftningen inte syfta till att man skall kunna förbjuda arbetstagare att röka i sådana fall (s. 234). I propositionen sägs vidare att en särskild fråga är de olägenheter för arbetskamrater i rökarens omgivning som tobaksrökning kan innebära. Om rökning av det skälet inte skall få ske är en sak som i största möjliga utsträckning bör avgöras av de berörda grupperna av arbetstagare.

Förarbetena till arbetsmiljölagen kan således inte anses utgöra något uttryckligt hinder för arbetarskyddsstyrelsen att utfärda tillämpningsföreskrifter som gäller passiv rökning i arbetsmiljön.

På uppdrag av regeringen har arbetarskyddsstyrelsen och socialstyrelsen år 1983 givit ut allmänna råd om begränsning av tobaksrökning i lokaler av gemensamhetskaraktär (AFS 1983:10). Utgångspunkten för de allmänna råden är att en rökfri miljö skall vara det normala och att en rökares önskan att röka får vika för andras önskemål om en rökfri miljö. I råden framhålls att tobaksrökning är en arbetsmiljöfråga och att den således kan behandlas i skyddskommittéerna.

Arbetsmarknadsministern besvarade den 5 december 1985 en fråga i riksdagen om åtgärder för en rökfri arbetsmiljö (snabbprotokoll 1985/86:45, anf. 22–27). I svaret framhölls att arbetsmarknadsministern anser att den passiva rökningen är en arbetsmiljöfråga, men att det för närvarande inte är aktuellt med ytterligare restriktioner. Enligt arbetsmarknadsministern har tobaksrökningen minskat betydligt under senare år samtidigt som attityderna till rökning förändrats. Genom en enkät till samtliga statliga myndigheter om hur de allmänna råden följs har framkommit att åtta av tio statliga arbetsplatser har infört någon form av begränsning av tobaksrökningen. Socialstyrelsen har också vidtagit särskilda åtgärder för att informera om de allmänna råden. Tills vidare bör åtgärder mot rökningens skadeverkningar i arbetslivet i första hand utformas i samverkan på arbetsplatserna med ett slutligt ansvar för arbetsgivaren att se till att arbetsmiljön är sund och säker. Enligt arbetsmarknadsministern kan dock ytterligare restriktioner behöva övervägas om de allmänna råden om begränsning av tobaksrökning samt informationsinsatserna inte får tillräcklig effekt. Hon ansåg att det i första hand ankommer på arbetarskyddsstyrelsen och socialstyrelsen att överväga om vad som framkomit genom försäkringsöverdomstolens dom (se ovan) kräver förändringar i regleringen.

Enligt vad utskottet erfar diskuterades frågan om passiv rökning nyligen i arbetarskyddsstyrelsens styrelse. Styrelsen ansåg inte att det var aktuellt att införa bindande föreskrifter, utan arbetsmarknadens parter borde i stället träffa lokala överenskommelser i frågan. Vidare borde arbetarskyddsverket informera ytterligare om riskerna med passiv rökning.

Enligt utskottets mening måste hälsoriskerna vid s. k. passiv rökning i arbetsmiljön begränsas ytterligare. Ingen skall mot sin vilja behöva expone-

ras för tobaksrök. Vidare måste rökningens förstärkande effekt på skador av luftföroreningar som asbest, radon m. m. beaktas. Utskottet delar dock arbetsmarknadsministerns uppfattning att åtgärder mot rökningens skadeverkningar i arbetslivet i första hand bör utformas i samverkan på arbetsplatserna. Om de allmänna råden och informationsinsatserna inte får tillräcklig effekt måste emellertid ytterligare restriktioner, såsom bindande föreskrifter från arbetarskyddsstyrelsen införas. Med hänvisning härtill avstyrks motionerna 1985/86:So455 (delvis), 1985/86:So478 yrkande 3 och 1985/86:So713.

Dator- och bildskärmsarbete m. m.

Den 1 januari 1986 trädde arbetarskyddsstyrelsens kungörelse med föreskrifter om arbete vid bildskärm i kraft (AFS 1985:12). Föreskrifterna anger hur synförhållanden, arbetsplats och arbetsuppgifter skall vara utformade för att inte leda til ögontrötthet, psykisk påfrestning och besvär i muskler och leder.

Under år 1986 planerar arbetarskyddsstyrelsen att ge ut allmänna råd om datorstöd i arbetet. Dessa råd kommer att behandla vikten av information och medinflytande vid införandet av datorstöd. De skall också ta upp frågan om arbetsinnehåll och personlig integritet m. m. till följd av datorisering.

Forskning om riskerna med bildskärmsarbete

I *motion 1985/86:So712 av Rosa Östh (c) och Bengt Kindbom (c)* hemställs att riksdagen beslutar att begära att regeringen snarast föreslår ökade forskningsinsatser angående riskerna med arbete vid bildskärmsterminaler (*yrkande 2*). Motionärerna pekar på ergonomiska risker, problem med ögonbesvär samt risken för att strålningen från skärmen kan orsaka graviditetsstörningar och hudskador.

Även i *motion 1985/86:So716 av Gunnel Jonäng (c)* begärs fortsatt forskning kring bildskärmsarbete (*yrkande 3*). Motionären tar upp de fall av strålskador och andra hudirritationer efter bildskärmsarbete som rapporterats och där orsakssammanhangen behöver klarläggas. Enligt motionären kan inte heller uteslutas ett samband mellan bildskärmsarbete och graviditetsstörningar.

Frågor om arbetsmiljöriskerna med datorisering är prioriterade forskningsområden hos såväl arbetarskyddsstyrelsen, arbetarskyddsfonden som statens strålskyddsinstitut. Vid arbetarskyddstyrelsens forskningsavdelning pågår projekt där det bl. a. studeras ögon-, belastnings- och hudbesvär samt risker för fosterskador i samband med bildskärmsarbete.

Enligt en PM från arbetarskyddsstyrelsen, avgiven den 13 februari i år, har det genom den forskning som hittills bedrivits inte gått att påvisa oönskade effekter avseende graviditetsutfall på människa av bildskärmsarbete. Genom att så många människor berörs av bildskärmsarbete är det dock angeläget att ytterligare kunskap snabbt vinns, heter det i promemorian.

Sålunda undersöker arbetarskyddsstyrelsen och statens strålskyddsinstitut nu förutsättningarna för en snar upprepning av den djurstudie som pågår vid Karolinska institutet och vars delresultat har väckt stor uppmärksamhet i massmedia. Enligt vad utskottet erfarit anser regeringen att det är angeläget att flera av varandra oberoende forskningsinstitutioner utför liknande studier så att resultaten kan jämföras.

Vidare förhandlar arbetarskyddsfonden (ASF) och styrelsen för teknisk utveckling (STU) för närvarande om samverkan kring ett långsiktigt forskningsprogram om datoranvändning. Programmet syftar till att fördjupa samverkan mellan dem som utvecklar tekniska system och arbetsmiljöforskare. Avsikten är att programmet skall pågå i minst sex år. Ca 66 milj. kr. skall avsättas. Styrelserna för ASF och STU väntas fatta beslut om forskningsprogrammet under våren 1986.

I USA planeras nu en omfattande studie om bildskärmsarbete och dess eventuella risker för människans fortplantning. Avsikten är att den amerikanska studien skall omfatta minst 10 000 personer, såväl kvinnor som män. Forskarna skall med hjälp av ny diagnosteknik följa kvinnor från ett mycket tidigt stadium av graviditeten. Den svenske forskaren Bengt Arnets vid statens institut för psykosocial miljömedicin kommer att följa projektet på plats under två år.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att frågor om arbetsmiljöriskerna med datorisering är ett angeläget forskningsområde. Såsom framgått av den här lämnade redovisningen har i dag forskningen kring eventuella risker med bildskärmsarbete högsta prioritet hos flera av de centrala expertmyndigheterna. Utskottet anser därför inte att motionerna 1985/86:So712 (c) yrkande 2 och So716 (c) yrkande 3 påkallar något uttalande från riksdagens sida.

Omplacering eller ledighet för graviditet

I *motion 1985/86:So704 av Lars-Ove Hagberg m. fl. (vpk)* föreslås att kvinnor som planerar graviditet eller är gravida får lagstadgad rätt till omplacering eller ledighet med bibehållen lön vid misstänkt risk för fosterskada i arbetsmiljön (*yrkande 2*). Enligt motionärerna är frågan för viktig för att lösas avtalsvägen.

Enligt de regler som trädde i kraft den 1 juli 1985 har gravida kvinnor, som tvingas avstå från förvärvsarbete på grund av att arbetsmiljön kan medföra risk för fosterskador, rätt till omplacering eller om omplacering inte kan ordnas, rätt till havandeskapspenning. En förutsättning är att kvinnan har avstängts från arbetet enligt föreskrifter som meddelats med stöd av 3 kap. 16 § arbetsmiljölagen [3 kap. 9 § lagen (1962:381) om allmän försäkring].

Föreskrifter om skydd för havande kvinnor finns för närvarande endast såvitt gäller blyarbete (AFS 1982:1). I forskningsproposition 1983/84:107 bil. 7 uppgavs att bristen på kunskaper ännu var mycket stor om sambandet mellan arbetsmiljöfaktorer och reproduktionsskador. Vidare uppgavs att arbetarskyddsstyrelsen under den närmaste femårsperioden skulle prioritera bl. a. forskning om ämnen som kan skada foster och arvsanlag (s. 9).

Vad gäller gravida kvinnors rätt till omplacering från bildskärmsarbete har statens arbetsmiljönämnd efter överläggningar med arbetsmarknadens parter under hösten 1985 utfärdat en föreskrift om omplaceringsrätt. Även för anställda i ett stort antal kommuner och i samtliga landsting samt inom bank- och försäkringsväsendet har slutits lokala avtal med stöd av medbestämmandelagen (MBL) om gravidas rätt att slippa bildskärmsarbete. På regeringens initiativ överlägger arbetsmarknadens parter på den privata sidan om

centrala avtal om omplaceringsrätt för gravida kvinnor som arbetar med bildskärm.

Här kan nämnas att arbetsmarknadsministern i en kommentar till de aktuella överläggningarna erinrat om den möjlighet till omplacering som framhålls i regeringens proposition om företagshälsovård (prop. 1984/85:89). Mindre företag som i vissa fall kan ha svårt att omplacera sina anställda från bildskärmsarbete kan i enlighet med propositionen låta en anställd temporärt arbeta vid annat företag som är anslutet till samma företagshälsovårdsenhet som den ordinarie arbetsgivaren. En sådan lösning förutsätter en frivillig samverkan mellan de berörda arbetsgivarna.

Utskottet förutsätter att arbetarskyddsstyrelsen uppmärksamt följer fortlöpande forskningsarbeten vad gäller sambandet mellan arbetsmiljöfaktorer och graviditetsstörningar (se ovan s. 9) och skyndsamt utfärdar föreskrifter om det skulle visa sig finnas ett sådant samband.

Även om det i dag inte finns vetenskapliga bevis för att bildskärmsarbete leder till graviditetsstörningar bör bildskärmsarbetande kvinnors oro respekteras. Utskottet ser därför med tillfredsställelse att regeringen sammankallat arbetsmarknadens parter på den privata sidan till överläggningar om gravidas rätt att slippa bildskärmsarbete i likhet med vad som redan gäller för statligt anställda.

Mot bakgrund av vad här anförts påkallar motion 1985/86:So704 (vpk) ingen åtgärd i här aktuell del (yrkande 2).

Skydd för bildskärmsarbetare

I *motion 1985/86:So716 (c)* begärs att skydd utarbetas för dem som arbetar vid bildskärmar (*yrkande 6*). Kvinnor som anser sig behöva omplacering måste få den möjligheten. Antalet timmar per dag vid bildskärmar bör begränsas för dem som har behov därav.

För ASS nya föreskrifter om arbete vid bildskärm har redogjorts ovan (s. 8). Föreskrifterna innehåller bl. a. bestämmelser om arbetspassens längd. Även ASS kungörelse om arbetsställningar och arbetsrörelser (AFS 1983:6) kan tillämpas vid t. ex. planering av en arbetsplats med bildskärm. Ovan har också redovisats de avtal som slutits mellan arbetsmarknadens parter om rätt för gravida att omplaceras från bildskärmsarbete. Här kan också nämnas att vid ASS har inletts ett särskilt projket för studier av effekterna av olika skärmskydd som monteras på bildskärmens framsida för att avskärma det elektrostatiska fält som uppstår framför en katodstråleskärm.

Med hänvisning till de här redovisade åtgärderna anser utskottet inte att motionen påkallar något initiativ av riksdagen såvitt nu är i fråga (yrkande 6).

Upphandling och provning av bildskärmsterminaler, m. m.

Datadelegationen (B 1980:03) har till uppgift att bl. a. bevaka utvecklingen av datoriseringen, främja kunskapsutvecklingen på området och föreslå åtgärder för att garantera en positiv utveckling av datoranvändningen i samhället under demokratisk styrning och kontroll (dir. 1980:15, 1982:26 och 64). Delegationen har under hösten 1985 genomfört en utredning i syfte att belysa

den framtida utvecklingen av olika bildskärmstekniker samt olika arbetsmiljöaspekter (ergonomi, hälsorisker) i samband med detta. Utredningen finns dokumenterad i en rapport *Ds C 1985:21 Framtida bildskärmar*. Vid sidan av bildskärmar baserade på katodstrålerör, dvs. den skärm som huvudsakligen används i dag, har delegationen även granskat utvecklingen av bildskärmar baserade på flytande kristaller, plasma samt elektroluminiscens. Gemensamt för dessa typer av bildskärmar är att de arbetar med avsevärt lägre spänning än vad katodstråleskärmarna ger. När det gäller att stimulera utvecklingen av alternativa typer av bildskärmar har delegationen redovisat olika tänkbara åtgärder. En av datadelegationens slutsatser är att statskontoret bör, eventuellt tillsammans med andra offentliga upphandlare, pröva att initiera en teknisk upphandling med utvecklingsstöd för en ny bildskärm baserad på annan teknik än den nuvarande katodstråletekniken. Delegationen anser att den nya tekniken behöver kvalitetsmässigt förbättras under några år och föreslår bl. a. att ett centrum för prototyputveckling m. m. etableras i anslutning till Chalmers tekniska högskola.

Delegationen har även lagt fram förslag om provningen av bildskärmar.

Datadelegationens rapport bereds för närvarande inom regeringskansliet.

I ett par motioner tas upp frågor med direkt anknytning till datadelegationens rapport. I *motion 1985/86:So712 (c)* hemställs att regeringen ges till känna vad som i motionen anförts om upphandling av bildskärmsterminaler (*yrkande 1*). Staten bör inom ramen för sin omfattande upphandlingsverksamhet ta initiativ för att påskynda utvecklingen när det gäller bildskärmar som bygger på ny teknik. Detta kan enligt motionärerna ske genom teknikupphandling eller motsvarande förfarande där de krav datadelegationen aktualiserat finns med. I *motion 1985/86:So716 (c)* yrkas att regeringen begär fortsatt forskning kring 1990-talets nya bildskärmar, vilka bygger på flytande kristaller eller plasmateknik (*yrkande 4*). Riksdagen bör också begära provning av och varudeklaration på bildskärmar med angivande av strålning, arbetsmiljörisker etc. (*yrkande 5*).

Enligt vad utskottet erfar avser regeringen att ta upp diskussioner med främst försvarets materielverk, de affärsdrivande verken, Landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet om skärpta krav vid upphandling av ny datorutrustning. Syftet är att undersöka om den övriga offentliga sektorn kan ställa samma krav som statskontoret vid sin upphandling. Dessa krav innebär att det elektrostatiska fältet skall elimineras och att det lågfrekventa magnetiska fältet skall minskas kraftigt med bibehållen god ergonomi.

Regeringen kommer att vid diskussionerna även ta upp åtgärder för att minska strålning och elektromagnetiska fält från redan installerade bildskärmsterminaler.

Det kan alltså antas att staten kommer att ställa skärpta krav vid upphandling av ny datorutrustning. Vad gäller frågan om upphandling av bildskärmar med ny teknik bör regeringens överväganden med anledning av datdelegationens förslag avvaktas innan riksdagen tar ställning i frågan. Med hänvisning härtill avstyrks motion 1985/86:So712 (c) i här aktuell del (yrkande 1).

Vad provning av datorutrustning beträffar kan nämnas att regeringen i september 1985 givit ASS i uppdrag att i samråd med SSI och statens mät- och

provråd utreda behovet av, förutsättningarna för och konsekvenserna av att införa provning – frivillig eller officiell – av datorutrustning från arbetsmiljösynpunkt. Utredningsarbetet skall bedrivas med utgångspunkt från befintligt material rörande identifierade/konstaterade arbetsmiljörisker och skall redovisas till regeringen senast den 1 april 1986.

Utskottet avstyrker med hänvisning till det pågående utredningsarbetet motion 1985/86:So716 (c) yrkande 5.

Datadelegationen har, som ovan nämnts, i sin rapport Framtida bildskärmar lagt fram flera förslag till åtgärder för att stimulera utvecklingen av bildskärmar som bl. a. baseras på teknik med flytande kristaller eller plasmateknik. Rapporten bereds för närvarande i regeringskansliet.

Utskottet delar motionärens uppfattning att det är angeläget att utvecklingen av bildskärmar med ny teknik påskyndas. Med hänvisning till att förslag till åtgärder i detta syfte redan övervägs av regeringen anser utskottet dock inte att motion 1985/86:So716 (c) yrkande 4 påkallar någon åtgärd av riksdagen.

Datateknikens inverkan på kvinnors arbetsmiljö

I *motion 1985/86:So716 (c)* hemställs vidare att riksdagen hos regeringen begär fortsatt forskning kring kvinnors arbetsmiljö, inte minst med hänsyn till förändrade rutiner (*yrkande 2*). Enligt motionären utvecklas distansarbetet med den nya datatekniken, dvs. arbete som kan innebära att kvinnor arbetar vid en terminal i hemmet. Motionären anser att det behövs forskning om effekterna av distansarbete och om hur kvinnor påverkas socialt av de förändringar som datatekniken innebär.

Proposition 1984/85:220 med förslag till riktlinjer för den framtida datapolitiken som behandlades av riksdagen hösten 1985 (FiU 1985/86:5) innehöll en rad förslag för att förbättra kvinnors situation i relation till datoriseringens verkningar.

I propositionen togs särskilt upp frågorna om elektroniskt distansarbete (s. 97). Föredragande statsrådet (Anna-Greta Leijon) betonade att det är av utomordentlig vikt att uppmärksamma hur distansarbete organiseras. Det måste, enligt statsrådet, ske på ett sådant sätt att arbetet också får ett socialt innehåll med möjlighet till kontakt med arbetskamrater och till facklig verksamhet. Det måste också vara möjligt att bevaka att den arbetsrättsliga lagstiftningen efterlevs. Frågor om distans- och hemarbete och dess konsekvenser har bl. a. uppmärksammats av datadelegationen, som föreslagit att de skall utredas.

För att närmare belysa hithörande frågor anordnade arbetsmarknadsdepartementet den 8 maj 1985 ett seminarium om distansarbete via terminal på temat Framtidsvision eller tillbakagång. Syftet med seminariet var att redovisa och diskutera utvecklingstendenserna på området i USA, Sverige och några andra västeuropeiska länder. Enligt propositionen kommer regeringen att uppmärksamt följa utvecklingen på detta område.

Dataeffektutredningen fick genom tilläggsdirektiv år 1982 i uppdrag att särskilt studera kvinnornas arbetsmarknadssituation i samband med datorisering. I anslutning härtill utarbetades en sekretariatsrapport (*Ds A 1983:9)*

Mot denna bakgrund föreslog utredningen att ett särskilt åtgärdsprogram skulle utformas för att underlätta denna omställnings- och anpassningsprocess. Inom ramen för detta program borde bl. a. beaktas vikten av att kvinnorna kan tillgodogöra sig de möjligheter som den nya tekniken skapar både till nya arbetstillfällen och ett rikare arbetsinnehåll. Åtgärdsprogrammet borde innehålla insatser för forskning och utredning om kvinnors arbetsmarknad i samband med att ny teknik införs. En sådan forsknings- och utredningsverksamhet borde bl. a. omfatta områden som sysselsättning, arbetsuppgifter, arbetsorganisation m. m.

I samband med att regeringen våren 1985 avlämnade *proposition 1984/85:130 om åtgärder för att förbättra kvinnors villkor på arbetsmarknaden* gav statsrådet Anita Gradin i uppdrag åt JÄMFO [*delegationen (A 1983:01) för jämställdhetsforskning*] att utarbeta ett konkret forskningsprogram angående kvinnornas situation på arbetsmarknaden. JÄMFO överlämnade sin första rapport med inventering av forskningsbehov i september 1985. Enligt JÄMFO finns behov av forskning och utredning bl. a. beträffande följderna för kvinnor av ny tekniks konsekvenser avseende arbetsinnehåll, arbetsorganisation, arbetsgemenskap och arbetsmiljö. JÄMFO tar också upp frågor som rör mental belastning i arbetet och utarmning av arbetsinnehållet till följd av införande av ADB-teknik. JÄMFO:s rapport är för närvarande föremål för överväganden inom regeringskansliet.

Utskottet konstaterar sammanfattningsvis att särskild forsknings- och utredningsverksamhet planeras beträffande kvinnors arbetsuppgifter och arbetsorganisation vid datorisering. Utskottet ser mot bakgrund härav inte skäl att begära ytterligare åtgärder från regeringen utan avstyrker motion 1985/86:So716 (c) såvitt nu är i fråga (yrkande 2).

Tillsättande av en datamiljökommission

I *motion 1985/86:So704 (vpk)*, slutligen, föreslås att en datamiljökommission tillsätts för att övervaka riskerna med den snabbt tilltagande datoriseringen och ge förslag till riktlinjer för en bra arbetsmiljö där datorer, bildskärmar och ny teknik används (*yrkande 1*). Riktlinjerna bör inkludera synpunkter på arbetspassens längd, synergonomiska krav m. m., heter det i motionen. Kommissionens uppgift bör bl. a. vara att bevaka och värdera de forskningsrapporter som rör arbetsmiljö och datorisering.

Motioner med samma innehåll som den nu aktuella har behandlats tidigare av utskottet, senast våren 1985. Utskottet avstyrkte då motionen med hänvisning bl. a. till det föreskrifts- och forskningsarbete på området som då pågick (SoU 1984/85:16 s. 22–25).

I föregående avsnitt har redogjorts för bl. a. arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter för bildskärmsarbete, pågående forskningsprojekt som rör riskerna med bildskärmsarbete, utvecklingen av ny teknik och kvinnors arbetsmiljö vid datorisering. Härutöver vill utskottet nämna att arbetarskyddsfonden år 1982 på initiativ av LO, TCO och SAF startade ett särskilt utvecklingsprogram för bättre arbetsmiljö och arbetsorganisation vid utnyttjande av datorer och mikroelektronik i arbetslivet. Utvecklingsprogrammet,

som arbetar inom en resursram om 54,5 milj. kr., beräknas pågå under fem år.

Vidare kommer arbetarskyddsstyrelsen att i maj i år ordna den första världskonferensen på bildskärmsområdet. Ett stort antal delegater skall då diskutera bildskärmsarbete ur olika aspekter.

Med hänvisning till det anförda anser utskottet inte att det finns behov av att tillsätta en sådan datamiljökommission som begärts i motion 1985/86:So 704 (vpk). Motionen avstyrks därför såvitt nu är i fråga (yrkande 1).

Asbest m. m.

Enligt en av arbetarskyddsstyrelsen den 23 januari 1986 utfärdad kungörelse (AFS 1986:2) träder den 1 april 1986 delvis nya och strängare bestämmelser om asbest och asbesthantering i arbetslivet i kraft. Kungörelsen ersätter AFS 1981:23 som upphör att gälla. I likhet med i de tidigare bestämmelserna föreskrivs att asbest och asbesthaltigt material inte får användas (4 §). Av bl. a. praktiska skäl finns vissa undantag från denna huvudregel – utom för blå asbest, krokidolit – vilka gäller under en övergångstid. I kungörelsen stadgas bl. a. att bromsbelägg och andra friktionselement som innehåller asbest får användas om det inte finns godtagbara produkter av mindre hälsofarligt material att tillgå (7 §). Enligt övergångsbestämmelserna till kungörelsen får, trots bestämmelserna i 4 §, asbesthaltiga friktionselement användas i fordon eller maskiner fram till nästkommande bytestillfälle, då 7 § träder i tillämpning. Asbesthaltiga packningar får monteras endast t. o. m. utgången av 1986 om godtagbara produkter av mindre hälsofarligt material inte finns att tillgå.

Enligt de nya föreskrifterna behövs vidare från den 1 april 1986 tillstånd av yrkesinspektionen för att riva asbest (18 §). Brott mot bestämmelsen kan medföra böter eller fängelse (39 §). Det krävs också att de som arbetar med att riva asbest har fått särskild utbildning härför (20 §). Kraven på läkarundersökning vidgas. Bl. a. skall alla som i samband med byte eller renovering av asbesthaltiga friktionsbelägg har exponerats för asbest mer än 50 timmar om året läkarundersökas (29 §).

I syfte att skapa förutsättningar för en kraftfull politik och snabba resultat avseende hela asbestfrågan tillsatte regeringen i mars 1985 en *asbestkommission* under arbetsmarknadsministerns ledning. Kommissionen har hittills i delrapporter lagt fram ett fyrtiotal förslag till åtgärder mot asbest (Ds A 1985:5 och 7).

Kommerskollegium har på uppdrag av regeringen genomfört notifieringsförfarande enligt gällande internationella överenskommelser om förbud mot försäljning av nytillverkade personbilar och motorcyklar försedda med asbesthaltiga bromsbelägg. Förbudet avses gälla från den 1 januari 1987 och avse fordon som typgodkänns efter detta datum.

I *motion 1985/86:So714 av Lars Werner m. fl. (vpk)* tas upp flera frågor med anknytning till bl. a. asbestkommissionens arbete och arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter.

Motionärerna föreslår att regeringen redovisar asbestkommissionens

slutsatser inför höstriksdagen 1986 (*yrkande 1*). Vidare bör regeringen tillse att arbetarskyddsstyrelsen varje år redovisar import och användning av asbest samt de motiv som föranlett styrelsen att ge dispens från förbudet att använda asbest (*yrkande 2*). Gränsvärdet för asbest skall sättas till noll (*yrkande 3*). Enligt motionärerna måste ett åtgärdsprogram som måste bli asbestkommissionens slutprodukt bli ekonomiskt kostsamt, särskilt för kommuner och andra med små egna tillgångar. Regeringen måste därför utarbeta en finansieringsplan för sanering av asbest (*yrkande 4*). Slutligen föreslås att riksdagen uttalar att nödvändiga arbetsmiljöåtgärder inte får förhindras av påtryckningar med hänvisning till frihandel (*yrkande 5*). Enligt motionärerna har nämligen den s. k. notifieringen som skett vad gäller asbestfria bromsbelägg mött motstånd från USA och Canada. EG har hänvisat till att Sveriges handlande strider mot GATT-bestämmelserna och SAF har utövat påtryckningar för att Sverige skall anpassa arbetsmiljöbestämmelserna till EG:s normer.

Enligt vad utskottet erfarit avser regeringen att i en särskild skrivelse till höstriksdagen 1986 redovisa asbestkommissionens slutsatser. Någon riksdagens åtgärd med anledning av motion 1985/86:So714 yrkande 1 är därför inte påkallad.

Importen av asbest och asbesthaltigt material redovisas varje år i SCB:s officiella statistik. Importen av obearbetad asbest uppgick i början av 1950-talet till drygt 10 000 ton för att öka fram till ett maximum på drygt 20 000 ton i mitten av 1960-talet. År 1984 importerades ca 1 000 ton. Enligt asbestkommissionens delrapport går den helt övervägande delen av importen till Svenska Bromsbandsfabriken i Långsele för tillverkning av skiv- och trumbromsbelägg för tunga fordon. Arbetarskyddsstyrelsen redovisar i de beslut som fattas med anledning av dispensansökningar de skäl som finns för att lämna tillstånd för asbestanvändning. Mot bakgrund härav anser utskottet inte att motionen påkallar något riksdagens initiativ i här aktuell del (yrkande 2).

Nu gällande gränsvärde för asbest är 0,5 fibrer/ml (kungörelsen AFS 1984:5 om hygieniska gränsvärden). Arbetarskyddsstyrelsen arbetar för närvarande med en revision av gällande hygieniska gränsvärden. Frågan om en sänkning av gränsvärdet för asbest kommer att behandlas under detta arbete, vilket sker under medverkan av arbetsmarknadens parter. Utskottet avstyrker med hänvisning härtill motionen såvitt nu är i fråga (yrkande 3).

När det gäller kostnaderna för asbestsanering i bostäder finns via länsbostadsnämnderna möjlighet till lån för finansiering av sådan sanering i samband med ombyggnad [bostadsfinansieringsförordningen (1974:946)]. En förutsättning härför är att kostnaden för asbestsanering är mindre än kostnaden för övriga ombyggnadsåtgärder. Vidare kan fastighetsägaren enligt förordningen (1983:1974) om statligt räntestöd vid förbättring av bostadshus erhålla räntebidrag för "avhjälpande av andra byggnadstekniska brister som innebär påtaglig brist från säkerhets- och hälsoskyddssynpunkt". Asbestsanering räknas till sådan brist som måste avhjälpas ur hälsoskyddssynpunkt. Det är inget krav att fastighetsägaren skall ha tagit upp lån för att finansiera åtgärden. Kostnaderna för asbestsanering i andra lokaler än bostäder får dock ses som traditionella underhållskostnader och bekostas av fastighetsägaren.

Mot bakgrund av den här lämnade redovisningen avstyrker utskottet motionen även i här aktuell del (yrkande 4).

Enligt de avtal med GATT och EFTA samt frihandelsavtal med EG som finns får tekniska föreskrifter som innebär handelshinder införas om det kan visas att åtgärden är nödvändig för att skydda liv och hälsa. Regeringen har med stöd av denna formulering anmält sin avsikt att förbjuda försäljning av nytillverkade fordon försedda med asbesthaltiga friktionsbelägg. Enligt vad utskottet erfar är det regeringens avsikt att även i fortsättningen använda denna motivering för att genomföra de åtgärder som är nödvändiga för en god arbetsmarknadspolitik. Något uttalande av riksdagen av det innehåll som begärs i motionens yrkande 5 är därför enligt utskottets mening inte påkallat.

Belastningsskador m. m.

I *motion 1985/86:So702 av Lars-Ove Hagberg m.fl. (vpk)* begärs att forskning och åtgärder mot belastningssjukdomar fortsätter att prioriteras i arbetsmiljöarbetet (*yrkande 2*). 80 % av alla yrkesverksamma i industrin drabbas under sin livstid av belastningsskador, anför motionärerna. En tredjedel av alla förtidspensionerade – 100 000 svenskar – har pensionerats på grund av ond rygg, skelettskador eller muskelsjukdomar. I 1985 års penningvärde beräknas hälso- och sjukvårdskostnaderna för belastningsskador till 27 miljarder kronor. I motionen anförs att arbetarskyddsstyrelsen och arbetsmarknadsministern prioriterar forskning om belastningssjukdomar och att riksdagen bör uttala ett särskilt stöd för denna forskning liksom för utvärderingen av förändringsåtgärder. Motionärerna föreslår också att det tillsätts en kommission mot belastningsskador och förslitningsskador och att ett samlat program mot sådana skador föreläggs riksdagen (*yrkande 1*).

Arbetarskyddsstyrelsen anför i årets budgetproposition att den regionala tillsynen även i fortsättningen kommer att inriktas på att stärka det förebyggande arbetarskyddet. Särskild uppmärksamhet kommer därvid att ägnas bl. a. belastningsskador (s. 123). När det gäller forskning anför styrelsen att det forskningsprogram som lades fast år 1984 och som gäller t. o. m. budgetåret 1988/89 innebär att forskning om bl. a. belastningssjukdomar är ett särskilt prioriterat område.

Arbetsmarknadsministern har tidigare förklarat att arbetarskyddsstyrelsens prioriteringar vad gäller forskningsinsatser synes väl avvägda och motiverade (budgetproposition 1983/84:100 s. 148, forskningsproposition 1983/84:107 bilaga 7 s. 9).

Här kan också nämnas att arbetarskyddsfondens insatser beträffande forskning om belastningar i rörelseorganen har ökat under senare år. Budgetåret 1984/85 satsade fonden ca 12 % av den totala forsknings- och utvecklingsbudgeten på projekt inom det ergonomiska området.

Vänsterpartiet kommunisterna har tidigare, senast våren 1985, väckt motioner med samma innehåll som yrkande 2 i den nu aktuella. Utskottet har avstyrkt motionerna med hänvisning bl. a. till arbetsmarknadsministerns ovan angivna uttalande (SoU 1984/85:16 s. 26).

Utskottet delar motionärernas uppfattning om angelägenheten av forsk-

ning och åtgärder för att förebygga och minska belastningsskador. Med hänvisning till den här lämnade redovisningen anser utskottet emellertid inte att motion 1985/86:So702 yrkande 2 påkallar något uttalande från riksdagens sida.

Motionärerna har vidare begärt att regeringen tillsätter en kommission mot belastnings- och förslitningsskador (yrkande 1). Enligt utskottets mening är frågan om belastnings- och förslitningsskador en väsentligt mer mångfasetterad fråga än asbestproblematiken, vilken rör hanteringen av ett avgränsat ämne. Åtgärder för att komma till rätta med belastnings- och förslitningsskador måste ofta genomföras i direkt anslutning till konkreta arbetssituationer. Problemen med belastnings- och förslitningsskador är alltså knappast av den arten att de kan lösas av en särskild kommission. Enligt utskottets mening måste man i första hand satsa på forskning som kan ge en fördjupad kunskap om belastningsskadors uppkomst och med utgångspunkt däri arbeta vidare på olika nivåer. Av samma skäl ser utskottet det knappast som realistiskt att ett samlat program mot belastnings- och förslitningsskador skulle kunna formuleras generellt för hela arbetslivet. Utskottet avstyrker därför motionen i här aktuell del (yrkande 1).

I *samma motion* föreslås att skyddsombud och lokala fackföreningar ges utvidgad rätt att stoppa arbeten som misstänks utsätta den arbetande för belastnings- och förslitningsskador (*yrkande 3*). Detta skulle enligt motionärerna vara den snabbaste vägen att angripa dessa skador.

Skyddsombud har enligt 6 kap. 7 § arbetsmiljölagen (1977:1160) rätt att avbryta arbete i det fall ett visst arbete innebär omedelbar och allvarlig fara för arbetstagares liv eller hälsa och rättelse inte kan uppnås genom hänvändelse till arbetsgivaren. Skyddsombudet kan då besluta att arbetet skall avbrytas till dess att yrkesinspektionen hinner ta ställning i frågan. Beträffande ensamarbete gäller liknande regler. Av förarbetena till arbetsmiljölagen framgår att skyddsombudens stoppningsrätt aktualiseras när risken är överhängande och man inte hinner avvakta yrkesinspektionens ställningstagande. Skyddsombudet har emellertid inte befogenhet att stoppa arbetet enbart på grund av misstanke om skadliga långtidseffekter. En sådan befogenhet skulle nämligen, enligt departementschefens mening, inte kunna anses förenlig med tillsynsmyndigheternas och skyddsombudens inbördes roller. (Prop. 1976/77:149 s. 339, SoU 1977/78:1 s. 56–57.) Beslut av skyddsombud att arbetet skall avbrytas gäller bara till dess att yrkesinspektionen prövat frågan om arbetets fortsatta bedrivande.

Enligt utskottets mening har det i arbetsmiljölagen gjorts en lämplig avgränsning av de situationer då skyddsombud har rätt att avbryta arbetet. Utskottet kan således inte dela motionärernas uppfattning att en ökning av skyddsombudens befogenheter i detta avseende skulle vara en lämplig väg att gå för att komma till rätta med belastningsskadorna, utan avstyrker motionen såvitt här är i fråga (yrkande 3). Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att konkreta bestämmelser om arbetsställningar, arbetsrörelser och fysisk belastning finns i ett antal författningar från arbetarskyddsstyrelsen och att yrkesinspektionen som skall vaka över att gällande föreskrifter iakttas i sista hand har tvångsmedel att tillgå för att åstadkomma förbättringar av arbetsmiljön.

I *motion 1985/86:So705 av Hans Rosengren (s)* begärs åtgärder så att en försöksverksamhet med rehabiliteringsssamverkan, i enlighet med vad som föreslås i motionen, kan inledas. Motionären tar upp sjukskrivningarna till följd av de belastningsskador som drabbar anställda med tunga, slitsamma och monotona arbeten, riskfyllda arbetsmoment eller felaktiga arbetsställningar. Enligt motionären orsakar belastningsskadorna, förutom fysisk smärta och psykiska påfrestningar, långa sjukskrivningar med utdragen väntan på rehabilitering. Möjligheterna till framgångsrik rehabilitering minskar drastiskt efter bara tre månaders sjukskrivning, heter det i motionen. Åtgärder som leder till omedelbara rehabiliteringsinsatser är därför av en avgörande betydelse. I motionen skisseras en modell med rehabiliteringssamverkan där företagshälsovården utgör länk mellan arbetsplatsen och lätt åtkomliga medicinska rehabiliteringsinsatser. En sådan verksamhet bör finansieras med försäkringskassans medel eftersom betydande besparingar kan förväntas på sjukersättningssidan, anser motionären.

I regeringens *proposition 1984/85:89 om företagshälsovård och arbetsanpassning* betonades att anpassnings- och rehabiliteringsfrågor är en central uppgift för företagshälsovården. Enligt det nya ersättningssystem för företagshälsovården som gäller fr. o. m. den 1 januari 1986 är ett av kraven för statsbidrag att företagshälsovårdsenheten i nödvändig utsträckning har resurser och kompetens för att ombesörja rehabiliteringsarbete.

Sedan den 1 januari 1986 har skyddskommittéerna ansvar för att anpassnings- och rehabiliteringsverksamhet bedrivs på arbetsstället (AML 6 kap. 9 §). Företagshälsovården är skyddskommitténs opartiska expertorgan i bl. a. dessa frågor. I den ovan nämnda propositionen anfördes att det genom den nära anknytningen mellan skyddskommittén och företagshälsovården borde bli lättare att finna former för anpassnings- och rehabiliteringsverksamheten, liksom för kontakterna med externa organ. Målsättningen borde vara att rehabiliteringsarbetet kan påbörjas tidigare än vad som i dag normalt är fallet (prop. s. 61). Enligt propositionen förutsätts också en nära samverkan mellan nu nämnda organ samt arbetsförmedlingen och försäkringskassan (s. 63–69).

Rehabiliteringsutredningen (dir. 1985:13) har bl. a. i uppdrag att undersöka om det går att ytterligare samordna rehabiliteringsinsatserna samt att överväga förändringar i sjukförsäkringens regler för att åstadkomma en mer aktiv och rehabiliteringsinriktad försäkring. Utredningens förslag skall redovisas senast under första halvåret 1987.

För närvarande pågår försöksverksamhet med rehabilitering och utarbetande av en metodik för att successivt återföra sjukskrivna till arbetet. Försöksverksamheten omfattar vissa avgränsade grupper i tre län. I två av länen, Malmöhus och Västernorrland, bedrivs försöken i nära samarbete med företagshälsovården. Försöken pågår till utgången av juni 1987 och resultaten följs av rehabiliteringsutredningen.

Utskottet delar motionärens uppfattning att det är angeläget att åtgärder vidtas så tidigt som möjligt för att underlätta rehabiliteringen av den som drabbas av arbetsskada.

Mot bakgrund av den ovan lämnade redovisningen, särskilt vad gäller den försöksverksamhet med rehabiliteringssamverkan som redan kommit till

stånd, anser utskottet emellertid inte att någon åtgärd är påkallad från riksdagens sida med anledning av motion 1985/86:So705 (s).

Motion 1985/86:So716 (c) tar sikte på de belastningsskador som drabbar kvinnor i tunga arbeten. I motionen begärs åtgärder för att kartlägga kvinnors arbetsmiljö inom olika tunga arbeten (*yrkande 1*). En sådan kartläggning skulle innebära att nya redskap och hjälpmedel aktualiserades, att forskningen kunde gå vidare och först och främst att kvinnornas hälsosituation och arbetsmiljö förbättrades.

En sammanställning av hälsorisker i olika yrken har tagits fram av statistiska centralbyrån, SCB, och redovisas i den nyligen publicerade miljöstatistiska årsboken Arbetsmiljön i siffror. För kvinnornas del har målnings- och lackeringsarbete, verkstads- och byggnadsmetallarbete, järnbruksarbete och livsmedelsarbete de flesta arbetssjukdomarna rapporterade. Belastningssjukdomarna utgör den dominerande gruppen i arbetsskadestatistiken. I stort sett samma yrkesgrupper dominerar bland dem med flest antal förtidspensioneringar. Förtidspensioneringsfrekvensen är närmare tio gånger så hög i de mest drabbade yrkena jämfört med i de minst drabbade. Långvariga sjukdomar drabbar mest yrkesgrupper med grafiskt arbete, träarbete, övrigt tillverkningsarbete, elektroarbete och verkstads- och byggnadsmetallarbete.

Sammanfattningsvis är enligt statistiken hälsoriskerna för kvinnor störst i tungt och smutsigt kroppsarbete.

Inom arbetarskyddsstyrelsen pågår ett flertal projekt avseende kvinnors arbetsmiljö, bl. a. inom olika tunga arbeten. Som exempel härpå kan nämnas följande.

Ett projekt avser anpassning till tunga lyft och bärarbete. I projektet genomförs laboratoriestudier över lyftarbete i sidled och fältstudier av tunga lyft och fysisk belastning under arbete på varulager och inom långvården. I ett annat projekt studeras belastningsbesvär från skuldra/nacke inom elektronikindustrin där sådana besvär är mycket vanliga. Arbetet är precisionskrävande och innebär långvariga statiska belastningar. Framför allt kvinnor är sysselsatta i sådant arbete. Vidare kartlägger man nack- och skulderbesvär hos kvinnliga montörer av bensinmotorer. Detta arbete anses karaktärisera en i förhållande till de anställdas fysiska kapacitet stor belastning på skuldror och armar samt ett högt uppdrivet tempo. Detta projekt genomförs i samarbete med bl. a. företagshälsovården vid Saab-Scania. I ytterligare ett annat projekt kartläggs huruvida skiftarbete inom stålindustrin kan medföra fertilitetsstörningar, dvs. påverka graviditeter, aborter och förlossning.

Ett flertal forskningsprojekt avseende kvinnor inom tunga arbeten pågår således. Mot denna bakgrund anser utskottet inte att motion 1985/86:716 (c) påkallar någon åtgärd av riksdagen såvitt nu är i fråga (yrkande 1).

Yrkesinspektionens verksamhet m. m.

En översyn av arbetsmiljölagen

I motion *1985/86:So701 av Kurt Ove Johansson (s) och Lars-Erik Lövdén (s)* föreslås att en utredning tillsätts för att se över arbetsmiljölagen och

arbetsmiljöförordningen. Enligt motionärerna bör en kommande reformering av arbetsmiljölagstiftningen bl. a. ta sikte på att göra det möjligt för det regionala skyddsombudet att besöka alla arbetsställen inom sitt branschområde, även sådana som har skyddskommitté. Vidare bör regler utformas så att arbetstagarna alltid är garanterade lön då skyddsombud stoppar ett arbete. En kommande utredning bör också se över skyddsombudens rätt till information, de anställdas rätt till information på betald arbetstid, sanktionsbestämmelserna i arbetsmiljölagen (AML) samt anmälningsskyldigheten vid ianspråktagande av arbetslokal.

Yrkesinspektionen kan ge en fackförening eller motsvarande tillstånd att utse skyddsombud utanför kretsen av arbetstagare på ett visst arbetsställe. Enligt 6 kap. 2 § tredje stycket AML får yrkesinspektionen ge tillstånd för sådant regionalt skyddsombud om det inte tillsatts skyddskommitté på arbetsstället samt om förhållandena påkallar det. Eftersom skyddskommitté skall finnas på varje arbetsställe med minst femtio regelbundet sysselsatta arbetstagare (6 kap. 8 § AML) tillsätts regionalt skyddsombud i praktiken endast vid mindre arbetsställen. Huvuduppgiften för de regionala skyddsombuden är att aktivera det lokala skyddsarbetet på arbetsställena för att på så sätt medverka till uppbyggnaden av en lokal skyddsorganisation.

När det gäller konsekvenserna i lönehänseende av skyddsombuds åtgärd att avbryta arbete enligt 6 kap. 7 § AML utgår lagens reglering från principen att lönefrågorna är avtals- och förhandlingsfrågor över vilka arbetsmarknadens parter förfogar i första hand. I förarbetena till lagen uttalade departementschefen som sin uppfattning att det måste vara en rimlig princip att full ersättning skall utgå när arbete med fog avbryts (prop. 1976/77:149 s. 339).

Skyddsombuden har en omfattande informationsrätt enligt arbetsmiljölagen (6 kap. 4 och 6 §§ AML). Särskilda regler om tystnadsplikt i 7 kap. 13 § AML och i sekretesslagen skapar förutsättningar härför. I hithörande frågor ses för närvarande över i *utredningen (A 1985:02) för översyn av bestämmelserna om sekretess och tystnadsplikt på arbetsmiljöområdet* (dir. 1985:32).

Enligt utvecklingsavtalet den 9 september 1985 om medbestämmande mellan SAF, LO och PTK har arbetstagarna rätt till facklig information på betald arbetstid, högst fem timmar per år (10 §). En motsvarande bestämmelse finns i medbestämmandeavtalet på det statliga området, MBA-S. 37 §. Arbetsmiljöfrågorna är inte avskilda från övriga fackliga frågor. Vad som gäller för information i fackliga frågor anses därför även gälla arbetsmiljöinformation.

Riksdagen har nyligen antagit regeringens förslag att en ny ekonomisk sanktion, företagsbot, införs i 36 kap. brottsbalken om en särskild rättsverkan av brott. Företagsbot skall kunna åläggas näringsidkare; även juridiska personer, för brott i utövningen av näringsverksamhet om brottsligheten har inneburit ett grovt åsidosättande av de särskilda skyldigheter som är förenade med verksamheten eller annars är av allvarligt slag. Företagsbot, som skall fastställas till lägst 10 000 kr. och högst 3 milj. kr., skall kunna tillämpas bl. a. vid brott på arbetsmiljöområdet (prop. 1985/86:23, JuU 13).

Frågan om en översyn av sanktionssystemet vid arbetsolycksfall till följd av brister i arbetsmiljön är, enligt vad utskottet erfar, föremål för överväganden i regeringskansliet.

Bestämmelser om att arbetsgivare skall göra anmälan till yrkesinspektionen när arbetslokal eller personalrum skall tas i bruk för stadigvarande användning i verksamhet där arbetsmiljölagen är tillämplig finns i 1 § arbetsmiljöförordningen (1977:1166). Motionärerna vill att den inflyttande alltid skall vara skyldig att göra anmälan till yrkesinspektionen så att denna effektivt får kännedom om resp. företag.

Inom arbetarskyddsverket pågår uppbyggnaden av ett datoriserat arbetsställeregister (ISA/SARA-systemet) som avses bli uppdaterat genom ett förbättrat centralt företagsregister (CFR) benämnt BASUN. (En utförligare redogörelse för arbetarskyddsverkets datorstöd lämnades i utskottets betänkande SoU 1984/85:16 s. 5.) När den föreslagna datoriseringen genomförts torde yrkesinspektionens tillgång till uppgifter om nystartade företag förbättras avsevärt utan förändringar i anmälningsskyldigheten.

Utskottet avstyrkte förra året ett motionsyrkande (vpk) om utvärdering av arbetsmiljölagen (SoU 1984/85:16 s. 19 f.). Utskottet ansåg att det inte framkommit något som skulle motivera en översyn av lagen på det sätt som begärts, vilket inte hindrade att specifika frågor kunde behöva övervägas särskilt. Utskottet erinrade härvid bl. a. om asbestkommissionens uppgift.

Utskottet anser även nu att det saknas anledning att se över arbetsmiljölagstiftningen i dess helhet på det sätt som begärs i den nu aktuella motionen. Utskottet vill samtidigt erinra om de ovan redovisade utredningarna som pågår eller övervägs vad avser specifika delar av arbetsmiljöregleringen. Motion 1985/86:So701 (s) avstyrks alltså.

Facklig majoritet i arbetarskyddsverkets styrelse och i yrkesinspektionsnämnderna

I *motion 1985/86:So703 av Lars-Ove Hagberg m.fl. (vpk)* föreslås att de fackliga representanterna får majoritet i såväl arbetarskyddsverkets styrelse som yrkesinspektionsnämnderna.

Motsvarande yrkanden har avslagits av riksdagen efter förslag av utskottet ett flertal gånger tidigare, senast våren 1985 (se SoU 1984/85:13 och SoU 1984/85:16).

Utskottet har bl. a. understrukit vikten av att de statliga tillsynsmyndigheterna på detta område inte konstrueras som partsorgan. Om detta blev fallet skulle enligt utskottet förutsättningarna för tillsynsverksamheten allvarligt försämras, vilket i sista hand skulle skada såväl det allmännas som arbetstagarnas och arbetsgivarnas intresse.

Utskottet har inte ändrat sin inställning i frågan och avstyrker därför motionen.

Lokalkontor för yrkesinspektionen

I två motioner tas upp frågan om lokaliseringen av lokal- eller distriktskontor för yrkesinspektionen i Göteborgs distrikt.

I *motion 1985/86:So706 av Lars Svensson (s) och Evert Hedberg (s)* vill motionärerna ha ett riksdagsuttalande om att ett lokalkontor inrättas i Halmstad när resurserna så medger. I *motion 1985/86:So707 av Owe*

Andreasson m.fl. (s, m, fp) hemställs att riksdagen skall begära att ett distriktskontor eller lokalkontor för yrkesinspektionen lokaliseras till Falkenbergs kommun.

Göteborgs yrkesinspektionsdistrikt omfattar Göteborgs och Bohus län samt Hallands län. Yrkesinspektionens huvudkontor finns i Göteborg. I distriktet finns för närvarande 13 000 arbetsställen. När den kommunala tillsynen avskaffas den 1 januari 1987 kommer antalet arbetsställen att utökas till mer än det dubbla.

Utredningen med uppdrag att se över yrkesinspektionen och den kommunala tillsynen, den s. k. YKT-utredningen, har i sitt betänkande Samlad tillsyn av arbetsmiljön, Ds A 1985:1, bl. a. prövat ett tidigare förslag om att utöka antalet yrkesinspektionsdistrikt. Utredningen har emellertid, med hänsyn till det kärva statsfinansiella läget, inte funnit skäl att ställa sig bakom tidigare förslag om en i princip länsindelad tillsynsorganisation.

Utredningen har också diskuterat möjligheterna att inrätta lokalkontor vid yrkesinspektionsdistrikten, bl. a. mot bakgrund av att fler arbetsplatser tillkommer när den kommunala tillsynen avskaffas. Utredningen har ansett att inrättande av ett eller flera lokalkontor under vissa förutsättningar kan vara ett effektivt sätt att organisera ett distrikt. Enligt utredningens förslag bör det ankomma på arbetarskyddsstyrelsen att efter framställan från ett yrkesinspektionsdistrikt fatta beslut i fråga om inrättande av lokalkontor (betänkandet s. 156).

YKT-utredningens förslag om bl. a. distriktsindelningen är föremål för överväganden inom regeringskansliet och kommer att anmälas för riksdagen i ett senare sammanhang.

Utskottet anser att regeringens överväganden med anledning av YKT-utredningens förslag bör avvaktas. Med hänvisning härtill avstyrker utskottet motionerna 1985/86:So706 (s) och 1985/86:So707 (s, m, fp).

Inriktningen av yrkesinspektionens arbete

I *motion 1985/86:So712 av Rosa Östh (c) och Bengt Kindbom (c)* hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om inriktningen av arbetsmiljöarbetet (*yrkande 3*). Enligt motionärerna bör yrkesinspektionen i hög utsträckning inrikta sitt arbete på de centrala områdena som rör säkerhet, liv och hälsa. Trivselfrågor och liknande kan lösas i annan ordning. Motionärerna menar att detta också kan ses som en minskning av myndighetsutövningen mot enskilda företag och en koncentration på väsentligheter.

Motioner med liknande innehåll har behandlats tidigare av utskottet, senast våren 1985. Utskottet har avstyrkt motionerna bl. a. med hänvisning till att arbetarskyddsstyrelsen, med instämmande av arbetsmarknadsministern, vid upprepade tillfällen betonat att i det regionala tillsynsarbetet skall åtgärder mot skaderisker ha prioritet före frågor av komfortkaraktär samt att tillsynsinsatserna skall koncentreras till de områden där de största riskerna finns för arbetsskador (se bl. a. SoU 1984/85:16 s. 5–6). Även den ovan nämnda YKT-utredningen har i sitt betänkande understrukit att yrkesinspektionens resurser bör ägnas de områden där de gör störst nytta (betänkan-

det s. 13). Arbetarskyddsstyrelsen bör genom måluttalanden försäkra sig om att yrkesinspektionen koncentrerar sig på de mest väsentliga områdena, anför utredningen vidare (s. 111).

Utskottet anser det självklart att tillsynsmyndigheterna bör prioritera allvarliga risker i arbetsmiljön framför trivselfrågor och liknande. Med hänvisning till den här lämnade redovisningen anser utskottet emellertid inte att det är påkallat med något uttalande av riksdagen med anledning av motion 1985/86:So712 (c) (yrkande 3).

Vissa ändringar i arbetsmiljölagen

Projektörers/konstruktörers arbetsmiljöansvar

I *motion 1985/86:So708 av Lennart Nilsson m.fl. (s)* begärs en översyn av gällande lagstiftning rörande arbetarskyddsansvar i syfte att komplettera lagstiftningen så att den ålägger projektörer/konstruktörer arbetsmiljöansvar. Många olycksfall och arbetsskador inom byggbranschen kan förhindras genom en framsynt och medveten säkerhetsplanering av arbetet, anför motionärerna. En förutsättning härför är att man på ett tidigt stadium i byggprocessen planerar för en god arbetsmiljö. Planeringen påverkas starkt av projektörer och konstruktörer. De har emellertid – till skillnad från t. ex. byggherren och entreprenören – inte någon skyldighet att följa arbetsmiljölagen och arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter. Risken är, enligt motionärerna, att arbetarskyddsaspekterna åsidosätts och att rent ekonomiska överväganden får avgörande betydelse för besluten på det grundläggande stadiet i byggprocessen.

Frågan om arbetarskyddet vid planering av byggnadsverksamhet behandlades i förarbetena till arbetsmiljölagen (prop. 1976/77:149 s. 295–297). Arbetsmiljöutredningen hade som ett särskilt skäl mot att införa ett särskilt arbetarskyddsansvar för projektörer framhållit att detta på ett ofördelaktigt sätt skulle splittra upp byggherres och entreprenörers ansvar för arbetsmiljön vid genomförandet av ett projekt. Departementschefen anförde för egen del följande.

För egen del vill jag understryka att projektören skall inom uppdragets ram beakta de arbetarskyddsfrågor som kan uppkomma vid projektets genomförande. Ett sådant ansvar måste normalt anses ligga i beställningen av en anläggning. Avgörande är här bestämmelserna i avtalet. Ger projekthandlingarna felaktiga lösningar beträffande arbetarskyddet, kan detta ge anledning till befogade anmärkningar från beställarens sida. Det är samtidigt viktigt att slå fast att byggherren eller entreprenören har hela ansvaret för att projektet sedan blir genomfört på ett sätt som är tillfredsställande från skyddssynpunkt. Man måste här se till att det i god tid och i samråd med de anställda sker en planering av byggarbetsplatsens säkerhetsfrågor.

Jag vill tillägga att de tidigare förordade bestämmelserna om förhandsbedömning (av anordningar, arbetsprocesser och arbetsmetoder liksom vid planerad användning av farliga ämnen, enligt 3 kap. 12 § och 6 kap. 4 § arbetsmiljölagen, utskottets anm.) torde kunna få stor betydelse även för skyddsförhållandena vid byggarbete. Jag vill också påpeka att i byggnadslovsärende, inte minst i det utlåtande från yrkesinspektionen som skall företes i ärendet, kan göras en allmän bedömning av de arbetsmetoder som

avses komma till användning vid arbetets bedrivande. Någon direkt koppling till byggnadsnämndens prövning anser jag dock inte böra ske.

Riksdagen biföll propositionens förslag såvitt nu är i fråga (SoU 1977/78:1, rskr. 18).

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det är mycket viktigt att beakta arbetsmiljösynpunkter redan på ett tidigt stadium av planeringsprocessen för att en god arbetsmiljö skall uppnås. Det är uppenbarligen så att ritningar och konstruktionsförslag beträffande byggnader och andra anläggningar påverkar arbetsmiljön både vid utförandet och i den färdiga anläggningen.

När en byggnadsnämnd prövar en ansökan om byggnadslov är den skyldig att se till att det tillämnade företaget inte strider mot bl. a. arbetsmiljölagen (byggnadsstadgan 56 § 1 mom.). Gäller byggnadslovet arbetslokal eller personalrum skall byggnadsnämnden dessutom inhämta utlåtande från yrkesinspektionen om företagets lämplighet från arbetarskyddssynpunkt (55 § 4 mom.). Undersökningar som gjorts och som redovisas i bl. a. YKT-utredningens betänkande *Ds A 1985:1 Samlad tillsyn av arbetsmiljön* har emellertid visat att yrkesinspektionens granskning av byggnadsritningar i många fall har begränsad effekt på den totala arbetsmiljön (s. 91). Enligt utredningen har yrkesinspektionen ibland i alltför hög grad kommit att uppfatta sig som ett remissorgan gentemot byggnadsnämnden, där granskningsresultaten underordnats det formella byggnadslovsförfarandet. I betänkandet föreslås åtgärder för att komma till rätta härmed. YKT-utredningen framhåller att det givetvis är av största vikt att arbetsmiljöfrågorna beaktas på ett så tidigt stadium som möjligt vid planeringen av nya verksamheter. Helst bör bevakningen av arbetsmiljöaspekterna bli ett naturligt inslag i ett projekteringsförfarande (s. 92). Utskottet delar helt denna bedömning. Utskottet vill starkt understryka vikten av att yrkesinspektionens granskning av byggnadsprojekt inte endast blir en formalitet utan att arbetsmiljölagens intentioner verkligen beaktas.

På de skäl som anfördes vid arbetsmiljölagens tillkomst kan utskottet emellertid inte biträda motionärernas förslag att ålägga projektörer och konstruktörer arbetsmiljöansvar. Motion 1985/86:So708 avstyrks således. Det är emellertid angeläget att projektörer m. fl. bibringas en ökad medvetenhet om arbetsmiljökraven. Utbildning i arbetsmiljöfrågor ingår redan i utbildningen på bl. a. de tekniska högskolorna. Den utbildningsdelegation vid arbetarskyddsstyrelsen, som numera upphört, har dessutom som underlag för fortbildning utgivit Rekommendation angående arbetsmiljöutbildning för konstruktörer, administratörer m. fl. (1981). Arbetarskyddsfonden har utfärdat särskilda bidragsnormer som är tillämpliga för denna utbildning.

Skyddsförhållandena på arbetsplatser i flerbostadshus m. m.

I *motion 1985/86:So710 av Barbro Evermo m. fl. (s)* anhålls om förslag till reglering i arbetsmiljölagen av skyddsförhållandena på i motionen angivna arbetsställen. Motionärerna pekar på brister i skyddsarbetet på arbetsplatser i flerbostadsfastigheter och andra lokaler över vilka arbetsgivaren inte råder

och vilka inte ingår i arbetsställe för annan verksamhet. I motionen anges särskilt fastighetsanställda i städentreprenadföretag och fastighetsservicebolag.

Problemet vid tillfälliga arbeten i bostadsfastigheter togs upp i förarbetena till arbetsmiljölagen. Enligt propositionen är det även här arbetsgivaren som har ansvar för arbetarskyddet. Något särskilt ansvar för ägare eller nyttjanderättshavare av fastighet föreslogs inte i arbetsmiljölagstiftningen, utan hithörande frågor skulle helt regleras i byggnadslagstiftningen (prop. 1976/77:149 s. 392).

Byggnadsstadgan (1959:512) innehåller bestämmelser bl. a. om fastighetsägares skyldigheter med avseende på byggnadskonstruktion och inredning. I syfte att förbättra sophämtningspersonalens arbetsförhållanden har införts bestämmelser om att till nya byggnader skall höra anordningar som möjliggör att avfall från byggnaden kan tas om hand och forslas bort på ett tillfredsställande sätt (46 § andra stycket 5). Vidare har byggnadsstadgan kompletterats med en bestämmelse som gör det möjligt att ställa krav även på befintlig bebyggelse när det gäller sophämtningspersonalens arbetsförhållanden (82 a § första stycket).

I det förslag till ny plan- och bygglag som har lämnats till riksdagen i proposition 1985/86:1 har i 3 kap. 5 § bl. a. angivits att byggnad skall ge möjlighet till en god arbetsmiljö. Därmed avses bl. a. att byggnader skall vara så utformade och försedda med sådana anordningar att de medger god arbetsmiljö för arbetstagare som utför regelmässigt förekommande underhålls- och servicearbeten i dem. Bestämmelserna i byggnadsstadgan om sophantering föreslås bli överförda till plan- och bygglagen.

Utskottet vill i detta sammanhang påpeka att det alltid finns möjlighet att ingripa mot arbetsgivaren med stöd av arbetsmiljölagstiftningen när brister föreligger i de anställdas arbetsförhållanden. För de arbetsställen som i dessa fall är aktuella kan ofta skyddsarbetet bevakas av regionala skyddsombud. Mot bakgrund av den här lämnade redovisningen anser utskottet inte att motion 1985/86:So710 påkallar någon åtgärd av riksdagen.

Hybrid-DNA-delegationen

I *motion 1985/86:So709 av Britta Hammarbacken (c) och Karin Israelsson (c)* hemställs att regeringen ges till känna vad som i motionen anförts rörande ett utvidgat ansvarsområde för delegationen för hybrid-DNA-frågor till att även omfatta mikrobiologi, bioteknik och genteknik. Delegationen för hybrid-DNA-frågor vid arbetarskyddsstyrelsen inrättades år 1980. Delegationen är till sin karaktär rådgivande och skall främja säkerheten vid användningen av hybrid-DNA-tekniken och sprida kunskap om utvecklingen på området. Enligt motionärerna är det i dag uppenbart att det ur säkerhetssynpunkt är oklokt att skilja på bioteknik och genteknik. Biotekniskt arbete med t. ex. smittfarliga mikroorganismer kan många gånger vara betydligt farligare än många gentekniska verksamheter. I motionen anförs att hybrid-DNA-delegationen, som omförordnades den 1 januari 1986, besitter en utomordentligt bred vetenskaplig kompetens som väl täcker de mikrobiologiska, biotekniska och gentekniska områdena. Motionärerna anser att det därmed

finns anledning att bredda ansvarsområdet för hybrid-DNA-delegationen till att omfatta mikrobiologi, bioteknik och genteknik för att kunna ge expertråd och vägledning till enskilda forskare, berörda industriföretag samt till berörda tillstånds/tillsynsmyndigheter som naturvårdsverket, arbetarskyddsstyrelsen, koncessionsnämnden för miljöskydd, kemikalieinspektionen, länsstyrelser m. m.

I detta sammanhang kan nämnas att i en motion, som remitterats till jordbruksutskottet, tas upp behovet av en reglering av användningen av biologiska bekämpningsmedel samt föreslås att hybrid-DNA-delegationen utnyttjas som expertorgan även beträffande genetiskt omanipulerade biologiska bekämpningsmedel [motion 1985/86:Jo232 av Margareta Palmqvist m. fl. (s)].

Hybrid-DNA-delegationens nuvarande uppgift är att genom rådgivande verksamhet främja säkerheten vid användning av hybrid-DNA-teknik och att sprida kunskap om utvecklingen på området [1 § förordningen (1979:1173) med instruktion för delegationen för hybrid-DNA-frågor vid arbetarskyddsstyrelsen]. *Hybrid-DNA-teknik* innebär i korthet att arvsanlag (gener) överförs mellan olika organismer. I de allra flesta fall går ett hybrid-DNA-experiment ut på att arvsmassa överförs från en högre organism, t. ex. från människan, till en bakterie för att mångfaldigas. En av de stora fördelarna med hybrid-DNA-tekniken anses vara att den gör det möjligt att isolera och framställa stora kvantiteter av ett visst givet arvsanlag. Hybrid-DNA-teknik är en av flera s. k. *gentekniker*. *Bioteknik*, som är ett ännu mera vidsträckt begrepp, omfattar alla produkter eller processer som direkt eller indirekt är beroende av biologisk kunskap.

Utredningen (A 1980:03) om hybrid-DNA-kontrollen har bl. a. gjort en översyn av de bestämmelser som gäller vid användningen av hybrid-DNA-teknik och beträffande den offentliga kontrollen på detta område. I sitt betänkande Ds A 1984:5 Behövs hybrid-DNA-kontrollen? har utredningen, såvitt nu är i fråga, förordat en viss utvidgning av delegationens ansvarsområde. Enligt utredningen ter det sig egendomligt att dra en snäv gräns runt just hybrid-DNA-tekniken, då ofta flera tekniker utnyttjas i ett och samma projekt och de alla har till syfte att utgöra hjälpmedel för att kunna förändra en levande organisms arvsmassa på ett önskat sätt (betänkandet s. 127). Betänkandet har remissbehandlats och bereds för närvarande i regeringskansliet.

Utskottet anser att regeringens förslag med anledning av utredningens betänkande bör avvaktas innan riksdagen tar ställning i frågan om en utvidgning av hybrid-DNA-delegationens ansvarsområde. Med hänvisning härtill avstyrks motion 1985/86:So709.

Gränsvärdet för etylenoxid

Ett hygieniskt gränsvärde anger den högsta halt av en luftförorening, under vilken en person som utsätts för föroreningen anses vara skyddad mot ohälsa. För närvarande gäller arbetarskyddsstyrelsens kungörelse om hygieniska gränsvärden, AFS 1984:5, vilken trädde i kraft den 1 januari 1985.

En närmare redogörelse för bakgrunden till systemet med hygieniska

gränsvärden har lämnats i socialutskottets betänkande SoU 1977/78:1 med anledning av proposition 1976/77:149 om arbetsmiljölag. Beträffande det rent praktiska arbetet med framtagande av gränsvärdelistan hänvisas till utskottets betänkande SoU 1984/85:16 (s. 26–27).

I *motion 1985/86:So711 av Viola Claesson (vpk) och Lars-Ove Hagberg (vpk)* föreslås att omedelbara åtgärder vidtas för att sänka gränsvärdet för etylenoxid till noll. Motionärerna uppger att etylenoxid har ett vidsträckt användningsområde, bl. a. vid tillverkning av kylämne (etylenglykol), polyesterfibrer, film och andra kemiska produkter. Hanteringen av etylenoxid utsätter emellertid arbetarna för allvarliga risker. I motionen redogörs för svenska undersökningar som påvisat att riskerna för leukemi och magcancer ökar vid användning av etylenoxid (Hogstedt m. fl. 1979). Vidare är det enligt motionärerna känt att etylenoxid orsakar kromosomskador. Att gränsvärdet sätts till noll behöver inte innebära att användningen måste upphöra. Helt slutna processer där etylenoxiden efter användning genom tillsatser omvandlas till ett annat, mindre farligt ämne eller återanvänds ter sig enligt motionärerna möjliga.

I arbetarskyddsstyrelsens kungörelse (AFS 1984:5) om hygieniska gränsvärden har fastställts ett nivågränsvärde för etylenoxid på 5 ppm (part per million) eller 9 mg/m^3. Etylenoxid är också upptaget som cancerframkallande ämne (grupp C) i bilaga 2 till kungörelsen. Vidare anges att ämnet lätt kan upptas genom huden. Det nu gällande gränsvärdet fastställdes år 1981 efter att sedan år 1974 ha varit 20 ppm och sedan år 1978 10 ppm. Av intresse är att det fr. o. m. den 1 januari 1985 föreskrivs ett s. k. planeringsvärde för etylenoxid om endast 1 ppm (kungörelsen bilaga 1). Det innebär att vid planering av nya eller ombyggnad av gamla anläggningar skall eftersträvas att expositionen för etylenoxid under en hel arbetsdag blir godtagbar med hänsyn till en tidsvägd genomsnittshalt av 1 ppm. Ett lågt planeringsvärde anses utgöra en indikation på att gränsvärdet kommer att sänkas så småningom.

En revision av de hygieniska gränsvärdena pågår för närvarande hos arbetarskyddsstyrelsen. Ett förslag till ny kungörelse kommer att sändas på remiss senare under våren och behandlas av arbetarskyddsstyrelsens styrelse under hösten 1986.

För verksamhet där etylenoxid hanteras gäller arbetarskyddsstyrelsens kungörelse (AFS 1980:12) om etylenoxid och propylenoxid. Enligt huvudregeln i 3 § skall hanteringen av etylenoxid om möjligt ske i slutet system. Enligt 5 § skall expositionen vara så låg som möjligt. I 11–20 §§ finns bestämmelser om kontroll av luftföroreningarna genom expositionsmätningar.

Enligt rapporten *Ds S 1984:1 Några fallstudier rörande åtgärder mot cancerrisk* är antalet cancerfall i Sverige som förbundits med exposition för etylenoxid i yrkeslivet hittills inemot tio. I rapporten anförs att situationen beträffande etylenoxid i dag förefaller vara under god kontroll, vilket dock inte hindrar åsikten att säkerhetsfrågorna kan förfinas ytterligare. Så t. ex. finns skäl att på nytt överväga expositionsbegränsningarna (rapporten s. 29:13–14). Rapporten har utgjort underlag för cancerkommitténs arbete.

Gränsvärdet för etylenoxid halverades, som ovan nämnts, år 1981.

Arbetarskyddsstyrelsen reviderar för närvarande de nu gällande hygieniska gränsvärdena. Ett förslag till ny gränsvärdelista beräknas kunna behandlas av arbetarskyddsstyrelsen, där arbetsmarknadsparterna medverkar, under hösten 1986. Utskottet förutsätter att verksstyrelsen fastställer gränsvärdena på en så låg nivå som möjligt så att betryggande marginal uppnås till den nivå där oacceptabla skadeeffekter kan uppstå.

I avvaktan på att det pågående arbetet med revidering av gränsvärdelistan slutförs finner utskottet i övrigt inte anledning till något uttalande från riksdagens sida. Motion 1985/86:So711 avstyrks således.

Bensinstationspersonalens arbetsmiljö

I *motion 1985/86:So715 av Lars Werner m. fl. (vpk)* hemställs, med hänvisning till vad som anförts i motion 1985/86:Jo774, att riksdagen hos regeringen begär att en undersökning av besinstationspersonalens arbetsmiljö och hälsotillstånd genomförs. Enligt motionärerna är utsläppen av bensinångor vid bensinstationerna i högsta grad ett arbetsmiljöproblem. Tankbilschaufförer utsätts för höga halter av bensinångor både vid påfyllning av sina tankbilar och när de fyller bensinstationernas cisterner. I bensinånga ingår bl. a. aromatiska kolväten som till största delen består av bensen, toluen och xylen. I motionen uppges vidare att det från Göteborg rapporteras att flera tankbilschaufförer råkat ut för besvär med igensvullna ögon, hudutslag, illamående och irritationer i luftvägarna. Detta anses vara en följd av att de kört ut bensin innehållande de nya tillsatserna TBA (tertiär butyl alkohol) och MTBE (metyl tertiär butyl eter). Transporthälsan har uppmanat chaufförerna att använda gasmask då de hanterar denna bensin. Enligt motionärerna är arbetsmiljön på bensinstationer mycket dåligt kartlagd i Sverige. Amerikanska undersökningar visar emellertid att bensinstationspersonal drabbas av en överdödlighet i cancer.

I motion 1985/86:Jo774, som handläggs av jordbruksutskottet, har motionärerna redogjort för en teknik för återföring av bensinångan, som minskar utsläppen av bensinångor från bensinstationerna med ca 95 %. I yrkande 1 i den nu nämnda motionen hemställs att ett program utarbetas om krav på detta återföringssystem, ett system som bl. a. OK har infört.

Enligt *cancerkommitténs betänkande SOU 1984:67* är det välkänt att yrkesexponering för bensen eller blandningar innehållande bensen har förorsakat olika typer av leukemier. De numerärt sett största yrkesgrupperna som exponeras är personalen på bensinstationer och bilverkstäder (betänkandet s. 219). Cancerkommittén har vidare redogjort för vetenskapliga undersökningar angående cancerriskerna vid yrkesmässig hantering av motorbränslen enligt följande (s. 219–220):

Cancerrisken förknippad med exposition för bensen i motorbensin har varit mycket omdiskuterad. Enstaka fall av toxisk benmärgspåverkan associerad med öppen hantering (rengöring etc.) av motorbensin innehållande extremt höga bensenhalter (> 15 %) har rapporterats i litteraturen. Vi flera omfattande kohortstudier av arbetare sysselsatta med hantering av motorbränslen har inte kunnat upptäckas någon förhöjd leukemiincidens. Möjligheterna har dock varit begränsade att vid dessa undersökningar upptäcka små

ökningar av incidensen. Däremot har vid en svensk fallkontrollstudie vissa yrkesgrupper där det förekommer exposition för motorbränslen och /eller förbränningsprodukter därav (chaufförer, åkare, servicemän vid bensinstationer, motorsågsarbetare, grävmaskinister) en förhöjd frekvens leukemi konstaterats (Brandt m. fl. 1978). Orsaken till denna förhöjda cancerfrekvens kan dock delvis vara andra, gemensamma, yttre faktorer än bensen i bensin. Av intresse i detta sammanhang är en annan svensk undersökning, omfattande förare av dieseldrivna tankbilar (för bensin eller mjölk), tankbåtsbesättningar, koksverksarbetare och bensinstationspersonal, i vilken frekvensen av kromosomskador i vita blodkroppar (känslig indikator på bensenexponering) undersökts (Berlin m. fl. 1977). Resultaten härav visade, att frekvensen kromosomstörningar hos de olika yrkeskategorierna inte kunde knytas till exposition för bensen, men att någon annan faktor – förmodligen relaterad till dieseldrift – hade orsakat eller medverkat till de kromosomförändringar som kunde iakttagas hos tankbilsförarna. Flera undersökningar har även visat, att dieselavgaser har genotoxiska effekter.

För flyg-, motor- och reabensin har inte fastställts några gränsvärden. Skälet härför uppges vara att bensin utgör en blandning av ett stort antal ämnen, vars halter oftast inte är kända i detalj. De kan dessutom variera i olika bränslepartier. I *arbetarskyddsstyrelsens kungörelse (AFS 1984:5) om hygieniska gränsvärden*, bilaga 1, har i stället avgivits ungefärliga värden för högsta godtagbara totalhalten kolväten i luft som kan användas i det förebyggande skyddsarbetet och vid bedömning av en arbetsplats. För bensen anges däremot ett gränsvärde samt framhålls ämnets cancerframkallande egenskaper.

I *arbetarskyddsstyrelsens anvisningar nr 107, Motorbranschen*, från 1976 meddelas anvisningar avseende skyddsåtgärder mot yrkesskada vid arbete på bl. a. bensinstationer. I anvisningarna uppges att arbete som innebär exposition för höga halter motorbränsle är förenat med hälsorisk. Vid långvarig eller upprepad sådan exposition kan risk för nervfunktionsrubbningar uppkomma. Vidare uppges att bensinånga irriterar ögonen, ger hosta och verkar bedövande. Exposition för höga halter kan medföra medvetslöshet och vara livsfarlig vid arbete i cistern o. d. Dessa anvisningar, liksom *anvisning 124, Organiska lösningsmedel*, håller på att arbetas om till bindande föreskrifter. Enligt årets budgetproposition bil. 12 skall omarbetningen av anvisningar med några undantag slutföras under år 1986 (s. 123).

Enligt *kungörelsen (AFS 1980:13) om anlitande av minderåriga i arbetslivet* är det förbjudet att anlita minderåriga till arbete med farliga ämnen, t. ex. med bensenhaltig bensin (8 § jämfört med bilaga 1 punkt 16). Undantag görs endast för tillfällig drivmedelspåfyllning, t. ex. påfyllning av eget fordon.

Det är uppenbart att arbete som innebär att arbetstagaren utsätts för höga halter av bensinånga innebär stora hälsorisker. Utskottet anser att det är angeläget att hälsoproblemen för bensinstationspersonalen ytterligare uppmärksammas och vill i detta sammanhang särskilt erinra om vikten av att efterleva förbudet att anlita minderåriga till arbete med bensenhaltig bensin.

Mot bakgrund av den ovan lämnade redogörelsen för de vetenskapliga undersökningar som gjorts beträffande bl. a. cancerriskerna för bensinstationspersonal och det författningsarbete som bedrivs vid arbetarskyddsstyrelsen anser utskottet emellertid inte att motion 1985/86:So715 påkallar någon åtgärd av riksdagen.

Två motioner tar upp arbetsmiljöriskerna inom skolans område.

I *motion 1985/86:So717 av Maria Leissner (fp)* hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförs om elevskyddsombud. Motionären påpekar att arbetsmiljölagen i de flesta avseenden gäller även skolelever fr. o. m. årskurs 7. Det saknas emellertid former och kanaler för att ge eleverna inflytande på sin arbetsmiljö. Eleverna bör därför få rätt till egna skyddsombud. Dessa bör kunna fullgöra sina åligganden utan påföljder och i likhet med löntagarnas skyddsombud ges rätt att avsätta tid till skyddsarbetet. En särskild utbildning bör tas fram för elevskyddsombudet eftersom elevers arbetsmiljö ofta skiljer sig från de miljöproblem lärare och övrig skolpersonal har. Motionären hänvisar till att det i dag finns fungerande verksamhet med elevskyddsombud i ca 75 av landets kommuner på initiativ av skolor eller skolstyrelser.

I *motion 1985/86:So426 av Daniel Tarschys m. fl. (fp)* begärs att åtgärder vidtas i syfte att begränsa arbetsmiljörisker för landets skolelever (*yrkande 1*). Enligt motionärerna inträffar bland 7–9-åringar en tredjedel av alla olyckor inom skolan och bland 10–15-åringar hälften av alla olyckor i skolan. Konsumentverket har nyligen presenterat en undersökning som visar att det är dubbelt så vanligt att barn skadas i skolan som att vuxna skadas i arbetslivet, anför motionärerna vidare. Motionärerna anser att den organisation med elevskyddsombud som redan finns i många skolor bör byggas ut så att den blir heltäckande. Av motionen framgår vidare att skolöverstyrelsen (SÖ) år 1978 fick i uppdrag att utreda hur arbetsmiljölagen borde tillämpas på skolans område. I en rapport till regeringen (utbildningsdepartementet) år 1980 föreslog SÖ bl. a. att regeringen skulle vidta de författningsmässiga åtgärder som erfordrades för att ge eleverna formella möjligheter att medverka i skyddsarbetet enligt arbetsmiljölagen och arbetsmiljöförordningen. SÖ föreslog också att utbildningen av elevskyddsombud skulle bekostas genom ett särskilt anslag över statsbudgeten. Motionärerna konstaterar att ärendet fortfarande ligger hos utbildningsdepartementet och att ännu inga regler finns för hur skyddsarbetet för elever skall organiseras.

Med undantag för reglerna om skyddsombud och skyddskommittéer i 6 kap. arbetsmiljölagen omfattar lagen alla elever fr. o. m. årskurs 7 i grundskolan. I propositionen (1976/77:149) om arbetsmiljölag anförde departementschefen att det på högskoleområdet torde finnas förutsättningar för att låta lagens regelsystem tillämpas i stort sett utan inskränkningar. Beträffande de yngre eleverna ansågs reglerna behöva anpassas efter elevernas ålder och erfarenhet (prop. s. 199). Utskottet delade uppfattningen att det fanns anledning att göra viss åtskillnad mellan äldre och yngre elever när det gällde samverkansreglerna, dvs. reglerna om skyddsombud och skyddskommittéer, i 6 kap. arbetsmiljölagen (SoU 1977/78:1 s. 15).

Den 16 februari 1978 uppdrog regeringen åt skolöverstyrelsen (SÖ) och universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) att utreda frågan om elevernas medverkan i arbetet med skolans arbetsmiljö. Uppdraget redovisades som ovan nämnts till regeringen under 1980. Utredningsförslaget, vari diskuterades olika former för de studerandes deltagande i skyddsarbetet, har remissbehandlats.

Frågan har även tagits upp av *1983 års demokratiberedning (C 1983:03)* i dess betänkande SOU 1985:30 Skola för delaktighet. I betänkandet anförs följande (s. 80).

Arbetsmiljölagen omfattar som vi nämnt i princip även eleverna i högstadiet och gymnasieskolan. Det har dock hittills inte ansetts som möjligt att låta eleverna utse ledamöter i skyddskommittéerna. Det största hindret för detta är att arbetsmiljölagstiftningens tillämpning i huvudsak regleras av avtal mellan parterna på arbetsmarknaden. Vi har erfarit att det för närvarande pågår samtal mellan parterna i syfte att åstadkomma en rekommendation med riktlinjer för lokala överenskommelser om elevernas medverkan i arbetsmiljöarbetet.

Vi ser det som angeläget att en sådan rekommendation snarast kan komma till stånd. Att utifrån centrala riktlinjer lokalt komma överens om formerna för elevernas deltagande stämmer väl med den inriktning vi i det föregående föreslagit för hela arbetet med elevernas inflytande i skolan.

Från våra utgångspunkter är det naturligt att eleverna så långt som möjligt likställs med personalen på skolan i arbetsmiljöarbetet. Detta gäller både rätten att utse skyddsombud, möjlighet till utbildning för eleverna och arbetet i skyddskommittéer. Vi menar att elevernas arbetsmiljöarbete bör tas upp i det lokala utvecklingsarbetet och att de ekonomiska medel vi föreslår också bör tas i anspråk för att stimulera elevernas aktiva deltagande i detta arbete.

Betänkandet remissbehandlas för närvarande.

Såsom påpekas i motionerna tillämpas på ungdomsskolans område ett system med s. k. skyddsombudselever. Verksamheten grundas på rekommendationer från SÖ. SÖ har också givit ut en skyddshandbok för skolan.

Enligt vad utskottet erfarit kommer man från utbildningsdepartementets sida att ta itu med frågorna om elevernas arbetsmiljöinflytande så snart remissbehandlingen av betänkandet Skola för delaktighet avslutats den 1 april 1986. Förberedande kontakter har tagits med elevorganisationerna och arbetsmarknadens parter. Enligt uppgift eftersträvas en avtalsuppgörelse framför en lagändring.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att det är angeläget att begränsa arbetsmiljöriskerna för skoleleverna och att ett medel härför är att ge eleverna möjligheter att själva medverka i skyddsarbetet. I demokratiberedningens betänkande har bl. a. föreslagits att eleverna ges rätt att utse skyddsombud. Betänkandet remissbehandlas för närvarande. Utskottet anser att regeringens överväganden med anledning av utredningsförslaget bör avvaktas innan riksdagen tar ställning i frågan. Motion 1985/86:717 (fp) om elevskyddsombud avstyrks därför.

Som framgått av redogörelsen ovan kan väntas att man från regeringens sida, sedan betänkandet Skola för delaktighet remissbehandlats, kommer att verka för någon form av avtalsuppgörelse mellan arbetsmarknadens parter i syfte att reglera skyddsarbetet på elevområdet. Mot bakgrund härav påkallar inte heller motion 1985/86:So426 (fp) någon åtgärd av riksdagen såvitt nu är i fråga (yrkande 1).

Under avsnitt *C 1, punkt 1* i budgetpropositionen (bil. 12 s. 130) hemställs att riksdagen godkänner en treårig budgetram för arbetarskyddsverkets verksamhet. Genom att fastställa en treårig ram för verksamheten avses att underlätta för styrelsen att långsiktigt planera rationaliseringar, omprioriteringar och nödvändiga nedskärningar.

Vidare hemställs under avsnitt *C 1 punkt 2* att arbetarskyddsverket för budgetåret 1986/87 anvisas ett förslagsanslag om 298 755 000 kr.

Förslaget innebär en real minskning av anslaget. För att en ansvarsfull fältverksamhet skall kunna upprätthållas har emellertid yrkesinspektionen i likhet med föregående år tillförts vissa medel utöver huvudförslaget.

Utskottet har uppmärksammats på att de medel som sålunda tillförts utöver huvudförslaget endast räcker för att kompensera yrkesinspektionen under det första året i treårsperioden. För det andra resp. tredje året är kompensationen otillräcklig för att yrkesinspektionens tillsynsverksamhet skall kunna hållas oförändrad, om inte besparingen skall drabba den centrala verksamheten. Någon nedskärning av den totala omfattningen av yrkesinspektionens verksamhet kan i enlighet med vad riksdagen tidigare understrukit inte accepteras, i synnerhet som den kommunala tillsynen den 1 januari 1987 överförs till yrkesinspektionen. Utskottet förutsätter därför att regeringen återkommer i denna fråga i samband med 1987 års budgetproposition.

Utskottet har utöver det nu anförda ingen erinran mot medelsanvisningen.

Anskaffning av vetenskaplig apparatur för arbetarskyddsstyrelsen

Regeringen har under avsnittet *C 2 punkt 1* i budgetpropositionen (bil. 12 s. 131) hemställt att riksdagen godkänner den av arbetsmarknadsministern föreslagna överföringen under en fyraårsperiod om sammanlagt 1 000 000 kr. från fonden för arbetsmiljöförbättringar till statens inkomstbudget.

I enlighet med regeringens förslag i 1985 års budgetproposition godkände riksdagen att 3 milj. kr. årligen under fem år skulle föras över från fonden för arbetsmiljöförbättringar till statens inkomstbudget och därefter anvisas arbetarskyddsstyrelsen över detta anslag. Det skulle ankomma på regeringen att föranstalta om dessa årliga överföringar.

Arbetsmarknadsministern anför i propositionen (s. 131) att det vid beräkningar av dessa medel inte tagits hänsyn till behovet av prisomräkning av anslaget under femårsperioden. För att undvika att anslaget successivt urholkas föreslås därför att ytterligare 1 milj. kr. under en fyraårsperiod förs över till statens inkomstbudget. Medlen är avsedda att täcka prisomräkningar av anslaget under de kommande fyra åren.

Under avsnitt *C 2 punkt 2* hemställer regeringen vidare att till Arbetarskyddsstyrelsen: Anskaffning av vetenskaplig apparatur för budgetåret 1986/87 anvisas ett reservationsanslag om 3 180 000 kr.

Utskottet har ingen erinran mot regeringens förslag.

Utskottet hemställer

1. beträffande *rökfria arbetsmiljöer*
att riksdagen avslår motion 1985/86:So455, i motsvarande del, motion 1985/86:So478 yrkande 3 och motion 1985/86:So713,

2. beträffande *forskning om riskerna med bildskärmsarbete*
att riksdagen avslår motion 1985/86:So712 yrkande 2 och motion 1985/86:So716 yrkande 3,

3. beträffande *omplacering eller ledighet för graviditet*
att riksdagen avslår motion 1985/86:So704 yrkande 2,

4. beträffande *skydd för bildskärmsarbete*
att riksdagen avslår motion 1985/86:So716 yrkande 6,

5. beträffande *upphandling av bildskärmsterminaler*
att riksdagen avslår motion 1985/86:So712 yrkande 1,

6. beträffande *provning av datorutrustning*
att riksdagen avslår motion 1985/86:So716 yrkande 5,

7. beträffande *forskning om 1990-talets bildskärmar*
att riksdagen avslår motion 1985/86:So716 yrkande 4,

8. beträffande *forskning kring kvinnors arbetsmiljö*
att riksdagen avslår motion 1985/86:So716 yrkande 2,

9. beträffande *tillsättande av en datamiljökommission*
att riksdagen avslår motion 1985/86:So704 yrkande 1,

10. beträffande *redovisning av asbestkommissionens slutsatser*
att riksdagen avslår motion 1985/86:So714 yrkande 1,

11. beträffande *redovisning av skälen för dispens för asbestanvändning*
att riksdagen avslår motion 1985/86:So714 yrkande 2,

12. beträffande *gränsvärdet för asbest*
att riksdagen avslår motion 1985/86:So714 yrkande 3,

13. beträffande *en finansieringsplan för sanering av asbest*
att riksdagen avslår motion 1985/86:So714 yrkande 4,

14. beträffande *påtryckningar med hänvisning till frihandeln*
att riksdagen avslår motion 1985/86:So714 yrkande 5,

15. beträffande *forskning om belastningssjukdomar*
att riksdagen avslår motion 1985/86:So702 yrkande 2,

16. beträffande *en kommission mot belastningsskador*
att riksdagen avslår motion 1985/86:So702 yrkande 1,

17. beträffande *skyddsombudets stoppningsrätt*
att riksdagen avslår motion 1985/86:So702 yrkande 3,

18. beträffande *försöksverksamhet med rehabiliteringssamverkan*
att riksdagen avslår motion 1985/86:So705,

19. beträffande *kvinnors arbetsmiljö i tunga arbeten*
att riksdagen avslår motion 1985/86:So716 yrkande 1,

20. beträffande *en översyn av arbetsmiljölagen*
att riksdagen avslår motion 1985/86:So701,

21. beträffande *facklig majoritet i arbetarskyddsverkets styrelse och i yrkesinspektionsnämnderna*
att riksdagen avslår motion 1985/86:So703,

22. beträffande *lokalkontor för yrkesinspektionen*
att riksdagen avslår motion 1985/86:So706 och motion 1985/86:So 707,

23. beträffande *inriktningen av yrkesinspektionens arbete*
att riksdagen avslår motion 1985/86:So712, yrkande 3,

24. beträffande *projektörers/konstruktörers arbetsmiljöansvar*
att riksdagen avslår motion 1985/86:So708,

25. beträffande *skyddsförhållandena på arbetsplatser i flerbostadshus m. m.*
att riksdagen avslår motion 1985/86:So710,

26. beträffande *hybrid-DNA-delegationens ansvarsområde*
att riksdagen avslår motion 1985/86:So709,

27. beträffande *gränsvärdet för etylenoxid*
att riksdagen avslår motion 1985/86:So711,

28. beträffande *bensinstationspersonalens arbetsmiljö*
att riksdagen avslår motion 1985/86:So715,

29. beträffande *elevskyddsombud*
att riksdagen avslår motion 1985/86:So717,

30. beträffande *arbetsmiljörisker för skolelever*
att riksdagen avslår motion 1985/86:So426, yrkande 1,

31. att riksdagen godkänner den i propositionen under punkt C 1 föreslagna treårsbudgeten för arbetarskyddsverket.

32. att riksdagen till *Arbetsmiljö–Tillsyn och forskning* för budgetåret 1986/87 anvisar ett förslagsanslag av 298 755 000 kr.,

33. att riksdagen godkänner den i propositionen under punkt C 2 föreslagna överföringen under en fyraårsperiod om sammanlagt 1 000 000 kr. från fonden för arbetsmiljöförbättringar till statens inkomstbudget,

34. att riksdagen till *Arbetarskyddsstyrelsen: Anskaffning av vetenskaplig apparatur* för budgetåret 1986/87 anvisar ett reservationsanslag av 3 180 000 kr.

Stockholm den 20 mars 1986

På socialutskottets vägnar

Daniel Tarschys

Närvarande: Daniel Tarschys (fp), Evert Svensson (s), John Johnsson (s), Göte Jonsson (m), Rune Gustavsson (c), Anita Persson (s), Blenda Littmarck (m), Gunnar Ström (s), Aina Westin (s), Yvonne Sandberg-Fries (s), Ulla Tillander (c), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp), Åsa Strömbäck-Norrman (s), Karl-Gösta Svensson (m) och Lars-Ove Hagberg (vpk).

Rökfria arbetsmiljöer (mom. 1 i hemställan)

1. av Daniel Tarschys (fp), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp) och Lars-Ove Hagberg (vpk) som anser:

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 7 med "Enligt utskottets" och slutar på s. 8 med "1985/86:So713" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening måste hälsoriskerna vid s. k. passiv rökning i arbetsmiljön begränsas ytterligare. Ingen skall mot sin vilja behöva exponeras för tobaksrök på sin arbetsplats. Det har hittills överlämnats åt arbetsmarknadens parter att träffa överenskommelser i frågan. Enligt utskottets uppfattning har detta inte medfört en tillräcklig förbättring av arbetsmiljön. Med hänsyn till allergikernas problem och till vad som nu mera är känt om den passiva rökningens långsiktiga skadeverkningar är tiden nu mogen att låta arbetarskyddsstyrelsen utfärda bindande föreskrifter för sådana arbetslokaler som nyttjas av icke-rökare. Detta bör riksdagen med anledning av motionerna 1985/86:So455 (delvis), 1985/86:So478 yrkande 3 och 1985/86:So713 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 1 bort hemställa

1. beträffande *rökfria arbetsmiljöer*

att riksdagen med anledning av motion 1985/86:So455 (delvis), motion 1985/86:So478 yrkande 3 och motion 1985/86:So713 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Omplacering eller ledighet för graviditet (mom. 3 i hemställan)

2. av Lars-Ove Hagberg (vpk) som anser:

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 10 som börjar med "Även om det" och slutar med "(yrkande 2)" bort ha följande lydelse:

De regler som trädde i kraft den 1 juli 1985 om gravida kvinnors rätt till omplacering löser bara en del av de problem som påtalats i motion 1985/86:So704 yrkande 2. Regeringen bör därför med förtur låta utarbeta och förelägga riksdagen ett lagförslag som tillgodoser motionsyrkandet. När det gäller bildskärmsarbete anser utskottet att så länge det råder oklarhet om huruvida det är skadligt för fostret om modern arbetar vid en bildskärm det är en självklarhet att alla gravida kvinnor och alla kvinnor som planerar en graviditet skall ha en ovillkorlig rätt till omplacering och till att slippa bildskärmsarbete. Frågan är alltför viktig för att lösas avtalsvägen. Detta bör ges regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 3 bort hemställa

3. beträffande *omplacering eller ledighet för graviditet*

att riksdagen med anledning av motion 1985/86:So704 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Skydd för bildskärmsarbete (mom. 4 i hemställan)

3. av Lars-Ove Hagberg (vpk) som anser:

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 10 som börjar med "Med hänvisning till" och slutar med "(yrkande 6)" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets uppfattning måste bildskärmsarbetarna skyddas på allt sätt. Med den osäkerhet som råder när det gäller orsakssammanhangen och med hänsyn tagen till människors oro måste alla tänkbara åtgärder vidtas för att lösa problemen så att kvinnor och män kan arbeta i trygghet vid bildskärmarna. Utskottet tillstyrker därför motion 1985/86:So716, där det hemställs att riksdagen hos regeringen begär att skydd för dem som arbetar vid bildskärmar utarbetas (yrkande 6).

dels att utskottet under mom. 4 bort hemställa

4. beträffande *skydd för bildskärmsarbete*

att riksdagen med anledning av motion 1985/86:So716 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Upphandling av bildskärmsterminaler (mom. 5 i hemställan)

4. av Rune Gustavsson (c) och Ulla Tillander (c) som anser:

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 11 som börjar med "Det kan alltså" och slutar med "(yrkande 1)" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar den uppfattning som kommer till uttryck i motion 1985/86:So712 yrkande 1, att staten genom teknikupphandling eller motsvarande förfarande måste ta initiativ för att påskynda utvecklingen när det gäller bildskärmar som bygger på annan teknik än dagens eller som eliminerar nuvarande problem. Motionen tillstyrks alltså.

dels att utskottet under mom. 5 bort hemställa

5. beträffande *upphandling av bildskärmsterminaler*

att riksdagen med anledning av motion 1985/86:So712 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Tillsättande av en datamiljökommission (mom. 9 i hemställan)

5. av Lars-Ove Hagberg (vpk) som anser:

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som på s. 13 börjar med "Motioner med" och på s. 14 slutar med "(yrkande 1)" bort ha följande lydelse:

Utskottet har ovan uttalat sig för rätten för alla gravida kvinnor och kvinnor som planerar graviditet att omplaceras från bildskärmsarbete (se res. 2).

Utskottet anser att riskerna med den snabbt tilltagande datoriseringen skyndsamt bör utredas. Regeringen bör därför tillsätta en datamiljökommission med denna uppgift. Kommissionen bör dessutom, såsom föreslås i motionen, ge förslag till riktlinjer för en bra arbetsmiljö där datorer och bildskärmar används.

dels att utskottet under mom. 9 bort hemställa

9. beträffande *tillsättande av en datamiljökommission*

att riksdagen med anledning av motion 1985/86:So704 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Redovisning av skälen för dispens för asbestanvändning (mom. 11 i hemställan)

6. av Lars-Ove Hagberg (vpk) som anser:

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 15 med "Importen av" och slutar med "(yrkande 2)" bort ha följande lydelse:

Användningen av asbest är i princip förbjuden. Utskottet tillstyrker motionärernas förslag att i den mån dispenser ges från förbudet skall arbetarskyddsstyrelsen varje år redovisa importen och användningen av asbest samt motiven för dispensgivningen.

dels att utskottet under mom. 11 bort hemställa

11. beträffande *redovisning av skälen för dispens för asbetsanvändning*

att riksdagen med anledning av motion 1985/86:So714 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Gränsvärdet för asbest (mom. 12 i hemställan)

7. av Lars-Ove Hagberg (vpk) som anser:

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 15 som börjar med "Utskottet avstyrker" och slutar med "(yrkande 3)" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill med anledning av motionen (yrkande 3) uttala att arbetarskyddsstyrelsen vid sin revision av gränsvärdena omedelbart bör sänka gränsvärdet för asbest till noll (0). Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 12 bort hemställa

12. beträffande *gränsvärdet för asbest*

att riksdagen med anledning av motion 1985/86:So714 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

En finansieringsplan för sanering av asbest (mom. 13 i hemställan)

8. av Lars-Ove Hagberg (vpk) som anser:

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 16 som börjar med "Mot bakgrund" och slutar med "(yrkande 4)" bort ha följande lydelse:

Såsom framhålls i motionen kommer det åtgärdsprogram som måste bli asbestkommissionens slutprodukt att bli ekonomiskt kostsamt. Detta kommer att bli en tung belastning för kommuner och andra med små egna tillgångar om inte regeringen anvisar en finansieringsväg. Utskottet tillstyr-

ker därför motionens förslag att regeringen skall utarbeta en finansieringsplan för sanering av asbest.

dels att utskottet under mom. 13 bort hemställa

13. beträffande *en finansieringsplan för sanering av asbest*

att riksdagen med anledning av motion 1985/86:So714 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

En kommission mot belastningsskador (mom. 16 i hemställan)

9. av Lars-Ove Hagberg (vpk) som anser:

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 17 som börjar med "Motionärerna har" och slutar med "(yrkande 1)" bort ha följande lydelse:

Belastnings- och förslitningsskadorna är arbetslivets största gissel. Med kraftåtgärder kan dock dessa skador och kostnaderna för dem halveras. Utskottet delar motionärernas uppfattning att det bör tillsättas en regeringskommission med uppgift att lägga fram ett samlat program mot belastnings- och förslitningsskador. Detta bör riksdagen med anledning av motion 1985/86:So702 yrkande 1 ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 16 bort hemställa

16. beträffande *en kommission mot belastningsskador*

att riksdagen med anledning av motion 1985/86:So702 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

Skyddsombudets stoppningsrätt (mom. 17 i hemställan)

10. av Lars-Ove Hagberg (vpk) som anser:

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 17 som börjar med "Enligt utskottets" och slutar med "av arbetsmiljön" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening har det i arbetsmiljölagen gjorts en alltför snäv avgränsning av de situationer då skyddsombud har rätt att avbryta arbetet. Utskottet delar alltså uppfattningen i motion 1985/86:So702 yrkande 3 att den snabbaste vägen att angripa belastnings- och förslitningsskador vore att ge skyddsombudet och den lokala fackföreningen utökade befogenheter i detta hänseende. Riksdagen bör därför hemställa hos regeringen om förslag om att skyddsombud och lokala fackföreningar ges utvidgad rätt att stoppa arbeten som misstänks utsätta den arbetande för belastnings- och förslitningsskador.

dels att utskottet under mom. 17 bort hemställa

17. beträffande *skyddsombudets stoppningsrätt*

att riksdagen med anledning av motion 1985/86:So702 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

11. av Lars-Ove Hagberg (vpk) som anser:

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 21 som börjar med "Utskottet avstyrkte" och slutar med "avstyrks alltså" bort ha följande lydelse:

Miljöfrågorna, såväl om den inre som den yttre miljön, har under många år haft en framskjuten ställning inom svensk arbetarrörelse och i den allmänpolitiska debatten. Allt fler också på arbetsgivarsidan har börjat inse att satsningar på en god arbetsmiljö främjar både kvalitet och produktion.

Miljön på arbetsplatserna i många företag är emellertid fortfarande dålig och ibland t. o. m. så undermålig att den leder till ohälsa. För att påskynda utvecklingen och få till stånd förbättringar och förändringar i arbetsmiljön måste därför, enligt utskottets mening, arbetsmiljölagen och arbetsmiljöförordningen reformeras. Denna lagstiftning har nu tillämpats sedan 1978, och hittills vunna erfarenheter talar bl. a. för att skyddsombudens möjligheter att fylla sin funktion måste stärkas. Sanktionsbestämmelserna i arbetsmiljölagen måste också ses över. Utskottet tillstyrker alltså motion 1985/86:So701 (s) vari föreslås att en utredning ser över arbetsmiljölagstiftningen i enlighet med vad ovan uttalats.

dels att utskottet under mom. 20 bort hemställa

20. beträffande *en översyn av arbetsmiljölagen*

att riksdagen med anledning av motion 1985/86:So701 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Facklig majoritet i arbetarskyddsverkets styrelse och i yrkesinspektionsnämnderna (mom. 21 i hemställan)

12. av Lars-Ove Hagberg (vpk) som anser:

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 21 med "Motsvarande yrkanden" och slutar med "därför motionen" bort ha följande lydelse:

Utskottet har tidigare uttalat sig till förmån för principen att inte konstruera de statliga tillsynsmyndigheterna som partsorgan. Utvecklingen inom arbetsmiljöområdet har emellertid visat att arbetstagarnas rätt till en god arbetsmiljö ej tillräckligt tillgodoses med nuvarande sammansättning av arbetarskyddsstyrelsens styrelse och yrkesinspektionsnämnderna. Regeringen bör därför föranstalta om erforderliga ändringar i instruktionerna för arbetarskyddsstyrelsen resp. för yrkesinspektionen så att de fackliga organisationernas representanter tillförsäkras kvalificerad majoritet i dessa organ.

dels att utskottet under mom. 21 bort hemställa

21. beträffande *facklig majoritet i arbetarskyddsverkets styrelse och i yrkesinspektionsnämnderna*

att riksdagen med anledning av motion 1985/86:So703 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Inriktningen av yrkesinspektionens arbete (mom. 23 i hemställan)

13. av Rune Gustavsson (c) och Ulla Tillander (c) som anser:

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som på s. 23 börjar med "Utskottet anser" och slutar med "(yrkande 3)" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar den uppfattning som kommit till uttryck i motion 1985/86:So712 (yrkande 3), nämligen att det är viktigt att yrkesinspektionens arbete kan koncentreras på de mest väsentliga uppgifterna. Det faktiska behovet och inte formella mallar beträffande besöksfrekvens m. m. bör styra yrkesinspektionens arbete. Den uppsökande verksamheten bör i ökad utsträckning inriktas på åtgärder som långsiktigt kan eliminera risker för hälsa och miljö. Trivselfrågor och liknande kan lösas i annan ordning. Vad utskottet här anfört bör riksdagen med anledning av motionen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 23 bort hemställa

> 23. beträffande *inriktningen av yrkesinspektionens arbete*
> att riksdagen med anledning av motion 1985/86:So712 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Hybrid-DNA-delegationens ansvarsområde (mom. 26 i hemställan)

14. av Rune Gustavsson (c) och Ulla Tillander (c) som anser:

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 26 som börjar med "Utskottet anser" och slutar med "1985/86:So709." bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning, vilken också omfattas av utredningen om hybrid-DNA-kontrollen, att det finns starka skäl att utvidga hybrid-DNA-delegationens ansvarsområde till att omfatta även mikrobiologi och andra former av genteknik än hybrid-DNA-teknik. Utskottet tillstyrker alltså motion 1985/86:So709.

dels att utskottet under mom. 26 bort hemställa

> 26. beträffande *hybrid-DNA-delegationens ansvarsområde*
> att riksdagen med anledning av motion 1985/86:So709 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Gränsvärdet för etylenoxid (mom. 27 i hemställan)

15. av Lars-Ove Hagberg (vpk) som anser:

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 27 med "Gränsvärdet för" och slutar på s. 28 med "avstyrks således" bort ha följande lydelse:

Det är alltså numera klarlagt att arbetare som exponerats för etylenoxid även i liten omfattning utsätts för en förhöjd cancerrisk. Samtidigt är det inte möjligt att fastställa en lägsta gräns under vilken koncentrationen kan anses utesluta allvarliga skador. Mot bakgrund härav och etylenoxidens omfattande användning delar utskottet motionärernas uppfattning att omedelbara

åtgärder bör vidtas för att sänka gränsvärdet för etylenoxiden till 0. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 27 bort hemställa

27. beträffande *gränsvärdet för etylenoxid*

att riksdagen med anledning av motion 1985/86:So711 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Bensinstationspersonalens arbetsmiljö (mom. 28 i hemställan)

16. av Lars-Ove Hagberg (vpk) som anser:

dels att det avsnitt i utskottets yttrande som börjar på s. 29 med "Det är uppenbart" och slutar med "av riksdagen" bort ha följande lydelse:

Det är uppenbart att arbete som innebär att arbetstagaren utsätts för höga halter av bensinånga innebär stora hälsorisker. Utskottet anser att det är angeläget att hälsoproblemen för bensinstationspersonalen ytterligare uppmärksammas och tillstyrker därför förslaget i motion 1985/86:So715 om en undersökning av bensinstationspersonalens arbetsmiljö och hälsotillstånd. Vad utskottet här uttalat bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottet under mom. 28 bort hemställa

28. beträffande *bensinstationspersonalens arbetsmiljö*

att riksdagen med anledning av motion 1985/86:So715 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Elevskyddsombud och arbetsmiljörisker för skolelever (mom. 29 och 30 i hemställan)

17. av Daniel Tarschys (fp) och Ingrid Ronne-Björkqvist (fp) som anser:

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 31 som börjar med "Utskottet delar" och slutar med "(yrkande 1)" bort ha följande lydelse:

Utskottet finner det högst otillfredsställande att SÖ:s förslag till åtgärder för att reglera skyddsarbetet på skolans område ännu inte föranlett någon åtgärd från regeringens sida, trots att nära sex år förflutit sedan förslaget remissbehandlades. Riksdagen bör därför nu hemställa att regeringen utarbetar regler för hur skyddsarbetet för elever skall organiseras i syfte att begränsa arbetsmiljöriskerna för landets skolelever. Ett av medlen härför är att ge eleverna möjligheter att själva medverka i skyddsarbetet som elevskyddsombud. Även andra åtgärder behövs. Det sagda innebär att utskottet tillstyrker motionerna 1985/86:So426 i här aktuell del (yrkande 1) och So717.

dels att utskottet under mom. 29 bort hemställa

29. beträffande *elevskyddsombud*

att riksdagen med anledning av motion 1985/86:So717 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

dels att utskottet under mom. 30 bort hemställa

30. beträffande *arbetsmiljörisker för skolelever*

att riksdagen med anledning av motion 1985/86:So426 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Särskilda yttranden

1. beträffande *redovisning av asbestkommissionens slutsatser* av Lars-Ove Hagberg (vpk) som anför:

Jag utgår från att regeringens redovisning inför höstriksdagen av asbestkommissionens slutsatser kommer att ske i sådan form att riksdagen får möjlighet att ta ställning till de redovisade slutsatserna.

2. beträffande *påtryckningar med hänvisning till frihandeln* av Lars-Ove Hagberg (vpk) som anför:

Det är bra att regeringen avser att även i fortsättningen stå emot påtryckningarna från SAF och från de länder som vill att Sverige skall anpassa arbetsmiljöbestämmelserna till EG:s normer. Människor och de arbetandes hälsa kan aldrig få vara ett tekniskt handelshinder.

Sammanfattning ... 1
Propositionen ... 1
Motioner ... 2
Utskottet ... 4
Arbetarskyddets organisation m. m. ... 4
En rökfri arbetsmiljö ... 5
Dator- och bildskärmsarbete m. m. ... 8
Forskning om riskerna med bildskärmsarbete ... 8
Omplacering eller ledighet för graviditet ... 9
Skydd för bildskärmsarbetare ... 10
Upphandling och provning av bildskärmsterminaler, m. m. ... 10
Datateknikens inverkan på kvinnors arbetsmiljö ... 12
Tillsättande av en datamiljökommission ... 13
Asbest m. m. ... 14
Belastningsskador m. m. ... 16
Yrkesinspektionens verksamhet m. m. ... 19
En översyn av arbetsmiljölagen ... 19
Facklig majoritet i arbetarskyddsverkets styrelse och i yrkesinspektionsnämnderna ... 21
Lokalkontor för yrkesinspektionen ... 21
Inriktningen av yrkesinspektionenes arbete ... 22
Vissa ändringar i arbetsmiljölagen ... 23
Projektörers/konstruktörers arbetsmiljöansvar ... 23
Skyddsförhållandena på arbetsplatser i flerbostadshus m. m. ... 24
Hybrid-DNA-delegationen ... 26
Gränsvärdet för etylenoxid ... 26
Bensinstationspersonalens arbetsmiljö ... 28
Elevskyddsombud m. m. ... 30
Medelsanvisning för arbetarskyddsverket ... 32
Anskaffning av vetenskaplig apparatur för arbetarskyddsstyrelsen 32
Hemställan ... 33
Reservationer ... 35
1 Rökfria arbetsmiljöer (mom. 1 i hemställan) av fp och vpk ... 35
2 Omplacering eller ledighet för graviditet (mom. 3 i hemställan) av vpk ... 35
3 Skydd för bildskärmsarbete (mom. 4 i hemställan) av vpk ... 36
4 Upphandling av bildskärmsterminaler (mom. 5 i hemställan) av c 36
5 Tillsättande av en datamiljökommission (mom. 9 i hemställan) av vpk ... 36
6 Redovisning av skälen för dispens för asbestanvändning (mom. 11 i hemställan) av vpk ... 37
7 Gränsvärdet för asbest (mom. 12 i hemställan) av vpk ... 37
8 En finansieringsplan för sanering av asbest (mom. 13 i hemställan) av vpk ... 37
9 En kommission mot belastningsskador (mom. 16 i hemställan) av vpk ... 38
10 Skyddsombudets stoppningsrätt (mom. 17 i hemställan) av vpk . 38

11 En översyn av arbetsmiljölagen (mom. 20 i hemställan) av vpk .. 39
12 Facklig majoritet i arbetarskyddsverkets styrelse och i yrkesinspektionsnämnderna (mom. 21 i hemställan) av vpk 39
13 Inriktningen av yrkesinspektionens arbete (mom. 23 i hemställan) av c 40
14 Hybrid-DNA-delegationens ansvarsområde (mom. 26 i hemställan) av c 40
15. Gränsvärdet för etylenoxid (mom. 27 i hemställan) av vpk 40
16 Bensinstationspersonalens arbetsmiljö (mom. 28 i hemställan) av vpk 41
17 Elevskyddsombud och arbetsmiljörisker för skolelever (mom. 29 och 30 i hemställan) av fp 41
Särskilt yttrande beträffande redovisning av asbestkommissionens slutsatser av vpk 42
Särskilt yttrande beträffande påtryckningar med hänvisning till frihandeln av vpk 42

gotab Stockholm 1986 10611